

Kurskod: SOPB63
Antal ord: 14763 (exkl referenslista & omslagssida)
Termin: HT 23
Handledare: Marie Sepulchre
Examinator: Hans Knutagård

Examensarbete för kandidatexamen i socialt arbete.

ADHD-diagnos: handlingsutrymme, attityder och en social konstruktion

*En djupgående kvalitativ studie om skolpersonals syn på
ADHD-diagnosen och kopplade stödinsatser.*

BLENDONA UKEHAJDARAJ

CAJSA LINDROTH FALK

Lunds universitet

Socialhögskolan

Abstract

Authors: Cajsa Lindroth Falk and Blendona Ukehajdaraj

Title: ADHD-diagnosis: 'Room for action', Attitudes and a Social construction

A Study on School Staff's perspectives on the ADHD-Diagnosis and Related Support Measures.

Supervisor: Marie Sepulchre

Assessor: Hans Knutagård

This study aims to analyze how school staff perceive children diagnosed with ADHD, along with the associated support measures and autonomy. Utilizing a qualitative approach with semi-structured interviews presented in vignette form, five individuals from three different schools in the Malmö and Lund areas were interviewed. The study reveals that school staff's perspectives on ADHD vary based on individual knowledge, aligning with Foucault's theory of knowledge and power. It also highlights expectations and prejudices related to ADHD behaviors, further understood through social constructivism and Goffman's theory of stigma. Interviewees emphasize the importance of resources, varying across schools, analyzed through Lipsky's concept of 'room for action'. In conclusion, the study suggests that school staff express a need for more theoretical knowledge and research to enhance their support for students with ADHD. It underscores the existence of diverse support interventions, yet challenges arise due to insufficient time and resources, hindering effective support provision. Additionally, gender stereotypes linked to ADHD contribute to the invisibility of ADHD in girls within the school system. Based on the study's results, we also advocate for further research on the interrelation between ADHD diagnosis and gender aspects.

Keywords: ADHD, diagnosis, discourses, school, knowledge, power, stigma, social construction, efforts, gender

Förord

Vi vill rikta ett stort tack till vår handledare Marie Sepulchre som väglett och inspirerat oss i arbetet med denna uppsats. Du har uppmuntrat oss när vi helt saknat inspiration, varit stressade och kört fast. Vi vill även tacka de skolpersonal som ställt upp som intervjupersoner, trots den uppenbara arbetsbelastning ni haft under slutet av en studietid. Tack för att ni ville dela med er av era erfarenheter, tankar och resonemang. Utan er hade studien inte varit genomförbar. Vi lärde oss mycket under intervjuerna och det har varit otroligt intressant att få ta del av era tankar och berättelser.

Abstract	2
Förord	4
1. Inledning	7
1.1 Syfte och frågeställning.....	8
2. Bakgrund	9
2.1 ADHD: Vad är det?.....	9
2.1.2 ADHD: att förstå de många nyanserna.....	11
2.2 Skolväsendets kompensatoriska uppdrag.....	13
2.3 Diagnoser: något vi även skapat.....	14
2.4 Tidigare forskning.....	14
3. Teoretiska utgångspunkter	18
3.1 Socialkonstruktionism: En teori om det sociala.....	18
3.2 Den dolda bördan: Goffmans teori om stigma.....	19
3.3 Foucault: Kunskap, kunskapsmakt och expertmakt.....	20
3.4 Lipsky: Strypbälte eller frigörelse? - Strävan efter ökat handlingsutrymme.....	21
3.4 Val av teorier.....	22
4. Metod och material	22
4.1 Metod och metodanalys.....	23
4.2 Urval.....	23
4.3 Material.....	25
4.4 Kodning och tematisering.....	26
4.5 Forskningsetik.....	27
4.7 Etiska överväganden.....	29
4.8 Uppsatsens samarbete.....	30
5. Resultat/analys	30
5.1 Insikter, resonemang och (o)kunskap (Foucault).....	31
5.2 Goffman: Att inte vara som alla andra.....	34
5.3 Insatser, resurser och handlingsutrymme (Lipsky).....	37
5.4 Alex: En pojke eller en flicka?.....	41

6. Avslutande diskussion.....	43
6.1 “Et ipsa scientia potestas est” - Kunskap är makt.....	44
6.2 ADHD: styrka eller svaghet.....	45
6.3 Stödinsatser och anpassningar - en fråga om handlingsutrymme.....	45
6.4 Sociala konstruktioner: synen på könet och diagnosen.....	46
7. Sammanfattning.....	47
Litteraturlista.....	47
Bilaga 1: Informationsbrev.....	51
Bilaga 2: Brev för rekrytering.....	52
Bilaga 3: Intervjuguide.....	53

1. Inledning

När man funderar över mänskligheten som ett fenomen är det svårt att inte bli fascinerad av den oändliga mångfalden som existerar. Trots att vi bor och växer upp i samma samhälle kan våra sinnen formas på olika sätt, vilket är något som inte alltid förstås av vår omgivning. Det är ett faktum att vi alla är väldigt unika på vårt eget sätt – med våra egna talanger, personligheter och intressen. Ibland är det svårt att förklara varför vi är som vi är, och varför vi beter oss som vi gör. Ibland kan svaret ligga i den komplexa världen av diagnoser.

Begreppet *diagnos* härstammar från grekiskans *diagnosis* som betyder *särskiljande kunskap* eller *bedömning*. Nationalencyklopedin definierar begreppet som en “*avgränsning eller en specifik beskrivning av ett befinnande sjukdomstillstånd*”. Michel Foucault menar att namngivning skapar en verklighet, vilket i detta fallet betyder att diagnosen gör sjukdomen verklig (Johannisson, 2007). Den sociala verkligheten är konstruerad, vilket innebär att det är vi människor som skapar den genom att vi upplever våra egna konstruktioner som fakta. Konstruktionerna styr vår tänkande, vårt språk och våra handlingar, samt hjälper oss att förstå verkligheten. Detta kan även bidra till att vi skapar oss fördomar och förväntningar på något (Ineland, Molin & Sauer 2019). Diagnosen har en egen makt där personen som får en diagnos, ger samhället en bekräftelse men även en bekräftelse till sig själv. Detta kan både leda till en avlastning från ansvar att vara som man är, men som också kan leda till stigmatisering och utanförskap (Johannisson, 2007). Diagnosen kan tolkas som en social konstruktion och inte enbart som ett medicinskt koncept. I denna uppsats menar vi att titta närmare på diagnosen ADHD, men med främst fokus på hur diagnosen skapas och vilka stödinsatser som erbjuds inom skolans värld.

I Sverige regleras all anpassning och hjälp för elever genom Skollagen (SFS 2010:800). Denna lag fastställer att varje elev har rätt till en likvärdig utbildning, oberoende om eleven har en diagnos eller inte. Skolan är enligt lag skyldig att erbjuda mer specialiserad och omfattande hjälp, utifrån varje elevs individuella behov (SFS 2010:800). Trots detta verkar anpassningar eller stödinsatser komplexa att utföra i verkligheten, vilket denna uppsats visar med hjälp av en intervjustudie.

Ett starkt argument till varför vi valt att intervjua just skolpersonal beror på att vi bedömer att de har en detaljerad insikt i barnets vardagliga beteende och dess inlärningsmiljö. Som personal på en skola arbetar man direkt med barnen, vilket gör att man får en omfattande bild på hur ADHD-symtom eventuellt kan påverka ett barn i skolsammanhang. Dessa professioner kan på så vis lättare kartlägga svårigheterna barnet har utbildningsmässigt, men de kan även ge värdefull information om hur barnet interagerar med sina kamrater och lärare samt ge eventuella särskilda stödinsatser och anpassningar som de anser vara nödvändiga. Vi upplever att föräldrar kan ha perspektiv på hur barnets beteendet ser ut med mest fokus på hemlivet. I vår studie är vi ute efter en mer heltäckande bild, främst i skolmiljön, och har därför valt att intervjua skolpersonal med olika professioner såsom lärare, specialpedagoger och kuratorer.

Relevansen av vår studie med socialt arbete blir att kunna förstå diagnosen bland barn generella drag. ADHD är en vanligt förekommande diagnos bland unga som är i kontakt med bland annat socialtjänsten. Vidare har tidigare studier visat att diagnosen även yttrar sig i samsjuklighet och leda till bland annat utsatthet. Därav borde det vara en prioritet att forska kring ADHD inom det sociala arbetet. Genom mer kunskap om diagnosen kan socialarbetare utgöra en väsentlig resurs för unga med ADHD (Karlsson & Lundström 2021).

1.1 Syfte och frågeställning

Uppsatsens syfte är att analysera hur skolpersonal ser på barn med diagnosen ADHD och de stödinsatser, förenat med handlingsutrymme, som erbjuds dessa barn. Forskningsfrågorna lyder:

- Hur resonerar skolpersonal kring barn med diagnosen ADHD?
- Hur ser skolpersonal på befintliga stödinsatser och extra anpassning i skolsammanhang?

Med hjälp av vinjettintervjuer kommer dessa forskningsfrågor att analyseras utifrån Goffmans teori om stigma, Foucaults teori om kunskap och makt, samt Lipskys begrepp handlingsutrymme.

2. Bakgrund

I detta avsnitt kommer vi att presentera bakgrund till forskningsområdet genom att upplysa vad ADHD är för något följt av presentationer av insatser som man enligt lag har rätt till. Slutligen kommer även en problematisering formuleras kring hur diagnosen skapas och vad skapandet av detta medför.

2.1 ADHD: Vad är det?

Hjärnfonden (2023) beskriver diagnosen ADHD, som är sammankopplat med ADD (Attention Deficit Disorder), som en NPF (neuropsykiatrisk funktionsnedsättning), som bidrar till att den som har någon av diagnoserna upplever, tänker och bearbetar information på ett annorlunda sätt än den som inte har någon av dem. Skillnaden mellan de båda diagnoserna är att ADD är en diagnos utan de impulsiva och överaktiva dragen som man annars kan finna hos en person med ADHD (Hjärnfonden 2023).

ADHD har en annorlunda utveckling i hjärnan samt en annorlunda struktur och funktion i det centrala nervsystemet (CNS), vilket är anledningen till det annorlunda sättet att tänka, bearbeta information och uppleva. Den aktivitet som finns i de delar av hjärnan som styr aktivitetsreglering, impuls kontroll och uppmärksamhet är lägre hos dem som har ADHD, däremot betonas det att ingen av dessa diagnoser har med intelligens att göra (ibid).

Hjärnfonden beskriver tre olika former av ADHD:

- *Kombinerad form av ADHD* – barnet i fråga har påtagliga svårigheter med uppmärksamhet och upplever mycket impulsivitet och överaktivitet. Detta är den vanligaste formen av ADHD.
- *Huvudsakligen ouppmärksamform av ADHD* – barnet har stora uppmärksamhetsproblem men visar inga eller få symtom relaterade till överaktivitet och impulsivitet. En person med denna form av ADHD visar sig snarare inåtvänd och passiv. Detta är den form som även kallas ADD.
- *Huvudsakligen hyperaktiv-impulsiv form av ADHD* – ett barn med denna form av ADHD är mycket överaktivt och impulsivt men upplever inga eller få problem med uppmärksamhet. Denna form av ADHD är vanligast hos barn i förskoleåldern. (Hjärnfonden 2023).

Ett barn som trots stödinsatser genom skolan har problem med koncentration, överaktivitet och impulsivitet kan vara föremål för utredning (Hjärnfonden 2023). En utredning brukar innehålla delar där bland annat barnet i fråga och andra vuxna i omgivningen beskriver svårigheter och vad som fungerar mindre bra i vardagen, för att kunna kartlägga eventuell stöd. Efter detta inleds en utredning vars omfattning styrs efter personens behov. När det är unga som utreds anpassas frågorna efter mognad, svårigheter och behov. Efter utredningen är färdigställd får personen i fråga reda på resultaten under ett samtal. Därefter diskuteras vilka stöd- och hjälpbehov som föreligger. Hjälpen i fråga kan bestå av utbildning, läkemedel, behandling i grupp eller enskilt, hjälpmedel och stöd från psykiatri, habiliteringen eller socialtjänsten (ibid). För att fastställa en ADHD-diagnos krävs en klinisk bedömning vilket görs av läkare som har vuxenpsykiatrisk kompetens, tillsammans med en psykolog. I vissa fall kan även bedömningar av en kurator eller arbetsterapeut (Kunskapsguiden 2020).

I Sverige idag uppskattas det att mellan 3,5-7% av alla skolbarn har ADHD. Det är även vanligt att diagnosen samvarierar med andra typer av diagnoser, vilket kan försvåra ett barns livskvalitet och förmåga att klara av basala vardagsuppgifter (SPSM 2023). Autism är ett vanligt exempel, som är ett neurologiskt tillstånd som påverkar hur en person kommunicerar, socialiserar och uppfattar omvärlden, samt dyslexi som är en språkstörning som gör det svårt för personen att avkoda en text och att stava (SPSM 2023, Kunskapsguiden 2023). Forskning på området har visat att problematiken kring ADHD ökat på senare år. Detta har lett till att diagnosens betydelse har fått allt större uppmärksamhet i samhällsdebatten. Det är få barn som blir diagnostiserade med diagnosen i tidig ålder, då svårigheterna blir mer påtagbara när barnen når skolåldern, och större krav om självkontroll och koncentration börjar efterfrågas. ADHD visar sig som impulsivitet, över-/underaktivitet eller med koncentrationssvårigheter, som även kan innebära hinder gällande uthålligheten i skolarbetet (SPSM 2023).

För att bli diagnostiserad med ADHD måste barnet uppfylla vissa diagnoskriterier som fastställs i DSM-5 (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders), den femte upplagan av diagnosmanualen. Dessa kriterier inkluderar uppmärksamhet, impulsivitet och över-/underaktivitet, och grundar sig framförallt på uppförandet och symtombeskrivningar från vuxna som befinner sig runt barnet - föräldrar, lärare, läkare, kuratorer och psykologer.

Diagnosmanualen har under senare år genomgått ändringar, såsom att alla kriterier inte bör uppfyllas på liknande sätt som tidigare för att kunna få diagnosen. Det har blivit lättare att få diagnosen ADHD än tidigare (Läkartidningen 2023). Den sociala verklighet vi talar om kan inte enbart konstrueras utan även rekonstrueras och ändras över tid. Däremot måste man beakta att verkligheten i sig inte är en social konstruktion, då det finns empiriskt mätbara fenomen, men att det får kraft när vi som samhälle tilldelar sociala betydelser och roller (Ineland, Molin & Sauer 2019). Det motsäger att verkligheten i sig inte är en social konstruktion, för det handlar även om vad som mäts och hur det man mätt tolkas.

Diagnoskriterierna baseras vidare på tidigare utförda studier på pojkar, vilket har inneburit att flickor behöver uppvisa större beteendeproblematik för att kunna diagnostiseras. Det är således ett faktum att vi idag har kunskapsbrist om flickors ADHD-symtom, vilket har resulterat i att flickor feldiagnostiseras eller uteblivit från diagnostiken. Detta har i sin tur resulterat i att samsjukligheten och riskutvecklingen på flickor ser annorlunda ut i jämförelse med pojkar med ADHD (Läkartidningen 2023). Kategorisering i sin tur innebär att man indirekt har motiv att prioritera stöd till vissa grupper över andra, vilket kan bero på bakomliggande föreställningar på vilka målgrupper som är extra utsatta (Lindqvist 2014).

2.1.2 ADHD: att förstå de många nyanserna

Enligt Michaelsson (2012) har ADHD studerats genom åren utifrån olika aspekter, men har inte kunnat förklaras utifrån enbart ett konkret perspektiv. Detta eftersom meningarna går isär gällande förklaringarna till varför ADHD uppstår, vilket gör att diagnosen har många nyanser. Den dominerande teorin är den biologiska faktorn tillsammans med sociala orsaker, men andra faktorer pekar även åt att ADHD kan tolkas och analyseras som något socialt konstruerat (ibid). DSM III publicerades 1980 och fick därefter en internationell spridning. Detta var en markant vilja att kategorisera beteende och störningar som avvek från en tänkt normalitet (Hallerstedt 2006). En föreställning som kom med denna manual är utformad efter ett genusperspektiv där ADHD är en diagnos som främst drabbar pojkar. Detta har lett till att många kriterier anses vara "typiskt manliga". Läkare menar därför att det bör finnas andra kriterier på flickor, eftersom diagnosen är svårare att identifiera (Brante 2006).

Det är alltså ett faktum att flickors ADHD-symtom skiljer sig från pojkar och har visat en annorlunda samsjuklighet och därmed riskutveckling (Läkartidningen 2023). Därav menar läkare att det förfinns två kriterieuppsättningar: en för manlig och en för kvinnlig ADHD, vilket skulle öka möjligheten att kunna identifiera ADHD på flickor (Brante 2006).

“Flickor med obehandlad ADHD löper risken att drabbas av låg självuppskattning, vara lågpresterande, drabbas av oro, depression, tonårsgravitet och tidig rökning under mellanstadiet och högstadiet. Som vuxna löper de risk för skilsmässa, ekonomiska kriser, att bli ensamstående mödrar till barn med ADHD, aldrig avsluta skola, arbetslöshet, drogmissbruk, ätstörningar och konstant stress, beroende på svårigheter att klara av vardagslivets krav” (Brante 2006: 82).

Emotionell dysregulation är också vanligare hos flickor och kan leda en känsla av ensamhet och begränsat nätverk. Samtidigt har tidigare studier visat att flickor med ADHD behöver mer omsorg än pojkar med ADHD, vilket ökar deras sårbarhet för sexuellt och fysisk våld. Statistik visar exempelvis att 30,7 procent kvinnor med ADHD har upplevt våld i en relation, jämfört med 6,3 procent av kvinnor utan ADHD (Läkartidningen 2023).

En gemensam nämnare mellan pojkar och flickor är att de båda är lika benägna att självmedicinera för sina ADHD-symtom. Trots detta upplever omgivningen fortfarande att flickornas symtom är mildare än pojkars, särskilt i skolmiljön där flickor inte lika tydligt visar sitt utåtagerande beteende. Detta gör det svårare för skolpersonal att identifiera ADHD-symtom hos flickor. I hemmet, å andra sidan, manifesterar sig både flickors och pojkars beteende på liknande sätt, vilket kan vara en förklaring till varför flickor har svårare att få sin diagnos. Flickors avvikande beteende betraktas dessutom oftare som normbrytande, vilket ökar risken för att de blir utstötta av sin omgivning om deras symtom är mer uttalande. ADHD-symtom kan även påverkas av miljön, vilket gör att vissa sociala sammanhang blir mer påtagliga än andra (ibid).

2.2 Skolväsendets kompensatoriska uppdrag

Enligt Skolverket har elever och barn rätt till vägledning och stimulans för att försöka nå så långt som möjligt kunskapsmässigt. De elever som är i behov av extra stöd har också rätt till detta enligt skollagen (Skolverket 2023).

“4 § Utbildningen inom skolväsendet syftar till att barn och elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla barns och elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska också förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på.

I utbildningen ska hänsyn tas till barns och elevers olika behov. Barn och elever ska ges stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt. En strävan ska vara att uppväga skillnader i barnens och elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. [...]” (SFS 2010:800, 1 kap. 4 §).

Citatet ovan visar tydligt de grundtankar skollagen är byggd på – att alla barn har rätt till utveckling och lärande. Skolverket (2023) skriver vidare att skolväsendet har ett *kompensatoriskt* uppdrag, vilket innebär att hänsyn ska tas till elevers olika behov. Skolväsendet ska sträva efter att väga upp för de skillnader vad gäller förutsättningar hos elever, för att de bäst ska kunna tillgodose sig utbildningen. Elever som till följd av funktionsnedsättning har svårt att tillgodose bedömningskriterierna eller betygskriterierna ska ges det stöd som krävs för att så långt som möjligt motverka de konsekvenser funktionsnedsättningen ger. Detta gäller även om eleven i fråga förväntas uppnå kriterierna för godkänt. Huvudmannen, i detta fall kommunen, kan inte nöja sig med att eleven uppnår lägsta godtagbara kunskapsnivån, utan varje elev har rätt att utvecklas så långt som möjligt kunskapsmässigt (Skolverket 2023). Rätt till särskilt stöd gäller dock bara de elever som riskerar att uppfylla lägsta kriterium för bedömning (ibid).

2.3 Diagnoser: något vi även skapat

Sjukdomsdiagnoser kan beskrivas som ett socialt förlopp där olika aktörer är inblandade för att definiera en diagnos. Det är bland annat läkare, sjukförsäkringssystem eller massmedier som definierar vad som ska tillåtas att kallas för "sjukt". Definitionen av en sjukdom förhandlas fram genom olika aktörer, samtidigt som biologin använder sig av olika perspektiv för att förstå sjukdomen – exempelvis utifrån ett neuropsykiatriskt eller genetiskt perspektiv. Läkarens kunskaper bidrar sedan till att skapa en ny sjukdomskategori eller ge en ny tolkning åt en diagnos som redan existerar. Det som däremot inte skapas, är hur diagnosen ska placeras ut i samhället. Sjukdomens identitet skapas utifrån normer, föreställningar och egna erfarenheter, vilket gör att diagnoser kan beskrivas utifrån en social konstruktionsaspekt. Detta innebär dock inte att vad som helst kan kallas för sjukdom eller att sjukdomen i sig inte existerar. Istället bevisar den att normer och föreställningar har ett stort inflytande i det sociala och kulturella sammanhanget (Johannisson, 2006). Sjukdom som social konstruktion är kontextbunden till våra föreställningar som styrs av värderingar och mer eller mindre vetenskapliga utnämningar (Lindqvist 2014).

Michael Foucault argumenterar vidare att makt och kunskap är begrepp som är sammankopplade och är därav beroende av varandra. Han menar att kunskap skapas genom maktrelationer och att makt skapar en verklighetsbild av vad kunskap är. Dessa idéer formar sedan en samhällsstruktur som styr människans uppfattningar (Watson, 2000). Ett begrepp som förknippas med detta är även *diskurs*, som handlar om vad vi får säga och göra, och vem som har rätt till det. Begreppet förknippas också direkt till makt - och kunskapfrågan kring vem som bestämmer vad som är rätt eller fel, och för vem dessa begränsningar gäller. Diskurser är föränderliga vilket innebär att de inte alltid bibehålls då både kunskap och maktstrukturer förändras (Axelsson & Qvarsebo 2017). En verklighet kan alltså inte endast skapas från grunden, utan även omkonstueras och förändras över tid (Ineland, Molin & Sauer 2019).

2.4 Tidigare forskning

Vi har under detta avsnitt försökt skapa oss en djupare förståelse för dels diagnosen men även hur det är relaterat till barn och skolvärlden. Nedan kommer vi presentera några artiklar som bidrar till en djupare förståelse av ämnet samt vår avgränsning.

Ineland, Molin och Sauer (2013) undersöker hur samhällets syn på normalitet eller identitet påverkar individers potential till stabil utbildning och arbetsliv. De menar att samhället beskriver hur idealet av normalitet kan leda till att personer med diverse diagnoser antingen stängs ute från vissa utbildnings- och arbetsmöjligheter. I studien användes olika teorier om identitet och sociala roller och hur personer med funktionsnedsättning skapar sin identitet i samband med utbildning och arbete. Resultatet visade att dessa individer kan påverkas av samhällets förväntningar och att deras identitet kan formas av deras inställning till utbildning och arbete (Ineland, Molin & Sauer 2013).

Johansson (2021) har vidare valt att studera ämnet närmare genom att fånga vuxnas berättelser, upplevelser och erfarenheter av den egna skolgången med ADHD. Studien fokuserade bland annat på de faktorer som blev till hinder eller möjliggjorde för deltagarnas grundskoleutbildning. Resultaten av studien visade att unga vuxna med ADHD ofta brukade uppleva svårigheter att uppnå framgång inom den obligatoriska skoltiden, men även efter denna. De beskrev svårigheter kring att hålla fokus och koncentration under lektionen vilket ledde till begränsade inlärningsmöjligheter. Något som också uppmärksammades var att relationerna till lärare och kamrater var en faktor som påverkade deras skolliv markant. Många av de unga vuxna upplevde att de blev missförstådda eller kritiserade av sina lärare och klasskamrater för deras beteende. Den övergripande slutsatsen av studien är att det finns behov av mer kunskap och förståelse från skolpersonal för att kunna erbjuda bättre stöd och anpassningar för elever med ADHD (Johansson 2021).

Karlsson och Lundström (2021) har även studerat ämnet och uppmanar forskare och praktiker inom socialt arbete att öppna upp debatten kring ADHD. Skribenterna menar att det är viktigt att förstå och lära sig att hantera ett vanligt förekommande fenomen bland unga som är i kontakt med socialtjänsten eller andra myndigheter, då detta ofta yttrar sig i samsjuklighet och kan ha koppling till social utsatthet. Därför bör det vara av stor prioritet att bedriva forskning kring ADHD inom det sociala arbetet. Artikeln tar även upp hur den miljö den unga lever i kan påverka symtomen på ADHD. Att den kan förvärras om miljön är kaotisk eller om det finns trauma i bakgrunden. Det diskuteras strategier för att skapa struktur och rutiner i vardagen för att underlätta för barnet eller ungdomen och minska utmaningarna som ADHD kan medföra. Något som är väldigt relevant för arbetet är att socialarbetare spelar en viktig roll i att samarbeta med familjen, skolan och andra

betydelsefulla personer i den unges liv för att skapa en helhetsbild. Det betonas också att socialarbetare behöver vara medvetna om att unga med ADHD kan ha förhöjd risk för samsjuklighet, som tidigare nämnt men även förhöjd risk av avvikande beteende som kriminalitet. Genom att ha mer kunskap om ADHD och arbeta på ett holistiskt sätt kan socialarbetare utgöra en viktig resurs för unga med ADHD och deras familjer (Karlsson & Lundström 2021).

Vidare har Loe och Feldman (2007) diskuterat det akademiska och utbildningsmässiga utfallen för barn med ADHD. Studien undersöker hur ADHD kan påverka skolprestationer. Resultatet av studien visar att barn med ADHD ofta har sämre skolresultat och mer tendens att inte slutföra utbildningen jämfört med andra jämnåriga. Dessa barn har svårigheter med koncentration, uppmärksamhet och impulsivitet, vilket i sin tur påverkar deras förmåga att ta in information och slutföra en uppgift. Studiens resultat har visat att interventionsprogram och stödstrategier kan bidra till att förbättra deras akademiska presentationer och skolutbildning.

Schemengler et al. (2023) skriver vidare om hur familjens, lärarens och kamraternas roll påverkar sambandet mellan ADHD-symtom hos unga och deras utbildningsnivå och meriter. I studien har 723 ungdomar svarat på ett frågeformulär om deras symtom. Resultatet visade att ungdomar som har högre tendenser av ADHD-symtom också hade en tendens att ha lägre utbildningsnivå. Artikeln betonade vikten av familjen, då ungdomar med låg utbildningsnivå även hade en större tendens att leva i en familj med svåra socioekonomiska svårigheter och mindre positiva relationer. Lärarna spelade en viktig roll då det oftast var de som såg och rapporterade svårigheterna och störningarna som uppstod i klassrummet. De var även mer benägna att upptäcka unga med ADHD-symtom. Kamraternas stöd och acceptans till deras funktionsnedsättning hade en stor positiv effekt på deras betyg och utbildningsnivå. Resultatet av studien var att det är viktigt att identifiera familjefaktorer, lärares insatser och stöd från kamrater. Detta för att främja deras utbildningsframgång.

Fredrik Svenaeus (2015) ifrågasätter i sin studie den medicinska innebörden av en ADHD-diagnos och dess påverkan på en persons identitet. Han lyfter även andra viktiga begrepp inom ämnet såsom stigma och kultur. Syftet med artikeln är att belysa processen som har lett till att ADHD idag betraktas som en del av vår moderna kultur. Skribenten hävdar att det finns en överdiagnostisering av diagnosen och menar att vi lever i ett

samhälle där effektivitet och givande resultat är högt värderade, vilket gör att unga som upplevs som avvikande måste “fixas” snarast. Utöver detta ifrågasätter skribenten hur ADHD diagnostiseras, då dessa sker på subjektiva observationer och standardiserade beteendetest, vilket kan leda till överdiagnostisering diagnosen. I analysen av artikeln föreslår skribenten att diagnosen bör ses som en kulturdiagnos och att det är viktigt att ifrågasätta oss själva om vilka värderingar som påverkar vår syn på människor med diagnosen. Slutligen nämner han att medicinering inte bör tas som första stödinsats, utan att istället lägga fokus på individuella behov och stödåtgärder.

2.4.1 Sammanfattning

Dessa artiklar berör olika områden av betydelse för personer med ADHD. Två av dem fokuserar på insatser och stöd som är relevanta för hur diagnosen påverkar andra delar i livet – såsom skola och familj. Det är tydligt att stödinsatser har en positiv effekt för personer med ADHD, speciellt när det gäller studier och akademiska resultat. Men det är inte känt hur de som faktiskt erbjuder dessa insatser och anpassningar ser på dem och resonerar kring dem. Skolpersonal är de som arbetar närmast barnen och ger det stöd som behövs i deras vardag. Vi anser att det saknas forskning om skolpersonalens syn på diagnosen och deras tankar kring stödinsatser och hur dessa implementeras. Därför har vi valt att undersöka detta i vår studie.

3. Teoretiska utgångspunkter

I detta avsnitt presenterar vi de teorier vi använder för att förstå fenomenet vi undersöker. Vi förklarar Goffmans teori om stigma, Foucaults teori om kunskap och makt, samt Lipskys teori om handlingsutrymme och hur de är relaterade. Vi börjar dock med att beskriva vår övergripande teoretiska ansats – *socialkonstruktionism*.

3.1 Socialkonstruktionism: En teori om det sociala

Socialkonstruktionismen beskrivs som en av de “ismer” som under de senaste två decennierna haft mest framgång inom humaniora och samhällsvetenskapen. Socialkonstruktivismen ställer sig kritisk till att ta det omedelbara eller direkta för givet och försöker förklara det man vill kalla direkta fenomen som flyktiga företeelser. Den vill även ifrågasätta och blotta “verkligheten” och letar istället efter de egentliga grundvalen (Barlebo Wennerberg 2010).

“[...] Olika teoretiska förklaringar av hur den sociala verkligheten och konkreta sociala företeelser är strukturerade och fungerar.” (Barlebo Wennerberg 2010: 69).

För att beskriva det i konkreta drag syftar teorier med realistiska utgångspunkter att det finns “en verklighet där ute”, som finns och är oberoende av hur vi tolkar och ser på det. Teorier med socialkonstruktionistiska utgångspunkter, som vi kommer fördjupa oss i denna studie, avfärdar detta och menar att det inte skulle finnas en verklighet som är oberoende av vårt perspektiv. Användningen av vetenskapliga metoder ger oss förvisso väsentlig kunskap, men den kommer alltid att vara kopplad till perspektivet vi väljer att använda oss av. En social verklighet enligt socialkonstruktionism är konstruerat, vilket innebär att kunskapen som vi kan nå är likaså (Mattsson & Andersson 2023).

Vi har valt att försöka rama in socialkonstruktionismen genom att i denna studie använda oss av Erving Goffmans teori om stigma och Michel Foucaults teori om kunskap och makt, som är två teorier som hjälper oss att förstå vad som menas med att “världen är socialt konstruerad”. Teman som är relevanta för denna studie är bland annat hur stigma, genus och kunskap/makt konstrueras. I denna uppsats ser dessa teorier som ytterst relevanta, framför allt när det kommer till att analysera hur skolpersonalen ser på en

ADHD-diagnosen och vilka föreställningar som finns kring denna, bland annat relaterat till genus.

3.2 Den dolda bördan: Goffmans teori om stigma

Erving Goffman skrev år 1963 boken *Stigma* som under många år blev en viktig inspirationskälla för studier om utsatta grupper i samhället. Stigma som begrepp kommer från grekiskans *märke* och stigmatiserad betyder att vara misstrodd, missaktad samt vanärad (Scheff & Starrin 2020). I början användes begreppet för att påvisa att personen var ovanlig eller hade en moralisk status som var mindre värd. Ett exempel är tecken som brändes in i kroppen om bäraren var slav, förbrytare eller förrädare. Längre fram började man även väva in andra perspektiv såsom fysiska, personliga eller sociala attribut som ansågs vara avvikande (Goffman, 2021). Stigmabegreppet idag används alltså för att beskriva någons avvikande egenskaper på ett negativt sätt och är något som konstruerats av samhället med syfte att se skillnader mellan olika samhällsgrupper (Lindqvist 2014). Det är samhället som bestämmer hur människor ska kategoriseras i olika grupper, och vilka egenskaper som anses vara vanliga och naturliga för medlemmarna i varje grupp (Goffman 2021). Vi kommer i denna studie främst lägga fokus på stigmatisering med innebörden av “avvikande” personlig attribut, som främst relateras till diagnoser och psykisk ohälsa.

Det finns en nära koppling mellan stigma och skam, även om stigma inte nödvändigtvis behöver leda till skam. Skammen ligger dock ständigt och lurpassar under ytan eftersom den stigmatiserade personen hela tiden blir påmind om att det är skamligt och kränkande att ha den felaktighet eller skavank som denne påstås ha eller att denne tillhör en grupp som är icke-önskvärd (Scheff & Starrin 2020). Stigma bidrar aktivt till skam, vilket beskrivs som den viktigaste emotionen i samspelet mellan människor. Det är en emotion med betydligt fler psykologiska och sociala funktioner än andra emotioner. Skammen är vår moraliska kompass, vilket kan även beskrivas som något som sätter igång stigmat som redan finns där. Betydelsen av skam är en känsla av misslyckande hos individen att leva upp till sina egna och samhällets ideal (Scheff & Starrin 2020). Stigmat leder därför till att personer som har en funktionsvariation ibland använder sig av olika försvarsmekanismer. Dessa kan vara att verka så “normala” som möjligt (passing), att täcka det som stigmatiserar dem (covering) eller att dra sig undan från sociala situationer (withdrawal) för att bemästra sin situation och samtidigt undvika att nedvärderas av sin omgivnings

värderingar (Lindqvist 2014). Vi kommer utifrån denna teorin främst analysera hur skolpersonal yttrar sig kring diagnosen ADHD, samt vilka föreställningar de har på personer som har diagnosen.

3.3 Foucault: Kunskap, kunskapsmakt och expertmakt

Att tänka och resonera om makt och maktutövning är inte något nytt och modern, utan något som ständigt gjorts genom historien. Michel Foucault, idéhistoriker och samhällsvetare, var dock en av dem vars texter om makt och kunskap blivit oerhört populära. Det har skrivits enorma mängder texter och böcker om Foucault och hans inflytande på den moderna forskningen världen över (Axelsson & Qvarsebo 2017).

Makt är ett begrepp som är svårdefinierat och svårt att ringa in. Istället för att försöka förklara begreppet som en egenskap i många händelser och relationer bör vi kanske snarare använda maktbegreppet för att analysera och förstå tillvaron utifrån ett valt perspektiv (Axelsson & Qvarsebo 2017). Foucault är känd för att ha myntat frasen *la conduite des conduites*, eller *the conduct of conducts* som är den engelska översättningen. Han menade att makten inte enbart kom utifrån eller uppifrån, utan att det även kan vara indirekt och kan leda samt influera oss. *To conduct* är att influera eller leda genom att dirigera. Det kan liknas med en orkester då *conductor* är det engelska ordet för dirigent (ibid). Foucault talade även om *gouvernementalité*, "styrningsrationalitet", vilket kan förstås som på vilket sätt det styrande samhället genererar redskap för att socialisera och forma den perfekta och följsamma medborgaren (Blom & Morén 2015).

Maktbegreppet kan delas upp i flera olika dimensioner. De lyfter bland annat begreppen *informationsmakt* och *politisk makt*, *medborgarmakt* och *självreglerande makt*, men de begreppen som vi i denna uppsats finner mest intressant är *kunskapsmakt* och *expertmakt*. Kunskapsmakt är den form av makt förknippas oftast främst med akademien eller universiteten. Expertmakt är den typ av makt som förknippas med experter av olika slag. Här kan man finna kvalificerade yrken såsom psykolog, läkare, terapeut och pedagog. Även om dessa yrken är starkt förknippade med akademien innehar de även ett visst förtroende tack vare sin praktiska och kliniska expertis, eller kunskap (Axelsson & Qvarsebo 2017). Lärare och professioner inom skolans värld förväntas vara experter inom pedagogiken. I denna uppsats vill vi även i vår analys titta närmare på den eventuella

avsaknaden av expertkunskap gällande ADHD-diagnosen, vilket har visat sig vara ett återkommande tema i vår analys. Hur kan man förväntas kunna lära ut under de bästa förutsättningarna om man saknar kunskapen som ska stötta vad gäller på vilket sätt detta är?

3.4 Lipsky: Strypbälte eller frigörelse? - Strävan efter ökat handlingsutrymme

Michael Lipsky utvecklade i början av 1970-talet en teori om handlingsutrymme känt för sitt namn *Street-Level Bureaucracy*, som på svenska kan översättas till gräsbyråkrati (Lipsky 2010). Lipsky definierade gräsbyråkraterna som:

“Offentligt anställda tjänstemän vilket dels har direktkontakt med medborgarna i sitt dagliga arbete och dels avsevärd handlingsfrihet i utförandet av sina arbetsuppgifter”

(Johansson 1992: 41).

Att vara en gräsbyråkrat innebär också att vara en representant för en organisation eller verksamhet som kan vara offentligt, privat eller ideell. Oavsett vad för typ av verksamhet innebär det att gräsrotsbyråkraten står i direkt kontakt med människan som den hjälper samtidigt som den representerar sin arbetsplats. Denna position kommer med ett dilemma då gräsrotsbyråkraten möter människan i behov av hjälp, samtidigt som den måste förhålla sig till ett *handlingsutrymme* som satts upp av arbetsplatsen (Svensson, Johnsson & Laanemets 2022). *Handlingsutrymme* eller *handlingsfrihet*, är ett centralt begrepp som både kan användas för att ge gräsbyråkraten stöd eller för att kontrollera vad gräsbyråkraten gör (Knutagård 2016). Gräsrotsbyråkratens handlingsutrymme formas av arbetsplatsen som avgör hur stort eller begränsat denna ska vara. Samtidigt har gräsrotsbyråkraten ska vara frihet att utnyttja detta handlingsutrymme, måste det göras utifrån riktlinjer såsom lagar eller regler (Svensson, Johnsson & Laanemets 2022).

När Lipsky talar om handlingsutrymme menar han att det ofta är en resursfråga, något han benämner *resursbegränsningar*, eller *resource constraints* på engelska (Lipsky 2010). Detta, menar han, samtidigt som gräsrotsbyråkraterna eller professionerna förväntas vara företrädare som ska se till klientens bästa. Han hänvisar här till en bredd av professioner, däribland lärare, som ska använda sin kunskap och expertis för att frambringa bästa

möjliga utfall för den det berör. Allt detta ska göras inom ramen för organisationens begränsningar (Lipsky 2010). I denna uppsats ser vi Lipskys teori som relevant, särskilt när det kommer till förståelsen och diskussionen om insatser - vilket vårt empiriska material visat är starkt kopplat till resurser. Teorin är också relevant när det kommer till granskningen av skolpersonalens faktiska handlingsutrymme, vilket öppnar upp för en ytterligare intressant diskussion.

3.4 Val av teorier

De tre ovan nämnda teorierna ger ett bredare perspektiv på hur ADHD-diagnosen kan vara en social konstruktion, utöver att vara en medicinsk term. Michel Foucaults teori om makt och kunskap samt Erving Goffmans teori om stigma används för att förstå hur kunskap kan vara en resurs för att hjälpa unga med ADHD och hur avsaknad av rätt kunskap stjälpa stödarbetet. Vi diskuterar också hur stigma, föreställningar och okunskap kring diagnosen kan leda till utanförskap. Teorierna hjälper oss också att besvara våra frågeställningar. Michael Lipskys teori användes för att diskutera skolpersonalens handlingsutrymme när det gäller att implementera anpassningar för unga med diagnosen.

4. Metod och material

I detta avsnitt kommer metoden för studieuppbyggnaden att presenteras med hjälp av underrubriker. Vi kommer diskutera valet av metod, inklusive en förklaring av vad vinjett är och hur intervjuerna genomfördes. Vi kommer också att diskutera urvals - och datainsamlingsmetoder samt bearbetning av analysen.

4.1 Metod och metodanalys

I denna studie används en kvalitativ metod för att besvara forskningsfrågorna. Den kvalitativa metoden skiljer sig från den kvantitativa metoden genom att den lägger mindre betoning på att mäta och kvantifiera data, utan fokuserar istället på att förstå och tolka informationen. Forskningsstrategin är induktiv, vilket innebär att man använder en eller flera teorier för att utforma en förståelse av ett fenomen. Metoden är också konstruktionistisk, vilket betyder att man betraktar fenomenet utifrån intervjupersonernas egna uppfattningar (Bryman 2018).

Datainsamlingen kan även ses som en process där informationen som samlas in har skett ur ett urval som forskarna ansett har en relevans till forskningsområdet och som kan besvara frågeställningarna som ligger till grund för studien. Detta görs på olika sätt (Bryman 2018), i just denna studien har semistrukturerade intervjuer med vinjettfall använts. Semistrukturerade intervjuer beskrivs som en metod som främst främjar öppenheten för nya intryck och idéer rörande forskningsområdet som valts (ibid). Genom att tillåta respondenterna att presentera sina insikter och åsikter om frågan och ämnet, ger detta en möjlighet till en flexibel intervjuform där följdfrågor kan ställas och tematiseringar kan göras (ibid). Denna forskningsstudie strävar efter just detta, då vi önskar ta del av intervjupersonernas egna uppfattningar och åsikter. Det är avgörande för att kunna skapa en djupare och bredare förståelse.

4.2 Urval

I statistik och forskningsmetodik är urval och undersökningspopulation två viktiga begrepp som ofta blandas ihop. Undersökningspopulationen innebär den totala mängden personer, händelse eller exempel som är relevanta till studien. Urvalet, å andra sidan, hänvisar till den del av undersökningspopulationen som har valts ut för undersökningen (Cohen,

Manion & Morrison 2012). I detta fall är undersökningspopulationen skolor med elever som har ADHD och urvalet blir då skolpersonal som jobbar främst med dessa elever.

Denna studien har baserats på intervjuer som gjort på olika yrkesroller inom skolvärlden och som arbetar i första hand med elever med ADHD. Det har främst varit lärare, specialpedagoger och kuratorer som deltagit i denna studie. Urvalet har vidare gjorts utifrån ett bekvämlighetsurval och snöbollsmetoden. Dessa är vanliga och praktiska metoder inom främst kvalitativa studier, som bygger på att man försöker välja ut sina respondenter strategiskt för att på så vis försäkra sig vid att forskningsfrågorna besvaras. Namnet "snöbollsmetoden" bygger på en metafor där en snöboll som rullas i snön växer och blir större (Troost 2010). Huvudmetoden har alltså varit att fokusera på relevanta individer och enheter kopplade till forskningsfrågorna. Ett bra exempel på detta i denna studien har varit att vi intervjuat flera yrkesroller inom samma skola som har rekommenderats av varandra att utföra intervjun.

Urvalet består av sex personer som jobbar inom skolvärlden och är i kontakt med barn och ungdomar med ADHD. Vid kvalitativa studier behövs det enligt Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2015) sex till åtta respondenter ur en urval för att öka säkerheten i studien. Däremot är sex intervjuer för de flesta kvalitativa studier väldigt få, då man diskuterar att nå en representativ studie med mättnad. Detta innebär att forskare hittar ett svarsmönster som återkommer i flertal intervjuer som görs inom samma forskningsområde. Därför menar man att mellan tio till femton intervjuer i en kvalitativ studie är optimalt (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2015). Det är dock inte rimligt att uppnå mättnad i denna studien, på grund av den korta tidsgräns som vi blivit tilldelade. För att kunna genomföra, transkribera och analysera alla intervjuer inom den givna tidsfristen är det nödvändigt att välja ett realistiskt antal respondenter. Om sex till åtta intervjuer ger tillräcklig säkerhet för studien och tio till femton intervjuer leder till mättnad, anser vi att fem intervjuer för vår studie är ett rimligt antal att anta. Vi anser dessutom att även om en mättnad inte lär uppnås med i denna studie, så har vi uppnått en variation i vårt urval. Detta då vi valt att intervju skolor med skolpersonal med professioner och från tre olika skolor.

Undersökningspopulationen var i början av studien skolor i Malmö stad, där vi skulle intervju lärare, skolkuratorer och socialpedagoger. Däremot märkte vi väldigt snabbt att

detta inte kommer att vara möjligt, på grund av tidsbrist från de skolor vi kontaktade. Detta Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2015) eftersom tidsperioden då intervjuerna skulle äga rum sammanföll med veckorna där betyg skulle sättas, därav fick vi börja kontakta skolor i andra kommuner nära Malmö, såsom inom Lund kommun. De skolor som kontaktades fick utskickat ett informationsbrev, samtyckesblankett och intervjuguide för bäst förberedelse (Se bilaga avsnittet).

4.3 Material

Datainsamling innebär att samla in information eller data inom ett utvalt forskningsområde. För många forskare är detta den viktigaste delen av sin studie, då den bygger en grund som ska hålla upp hela studien. Det finns som tidigare diskuterats, olika metoder för datainsamling: både kvalitativa och kvantitativa. Till exempel kan man använda sig av intervjuer eller enkäter för att svara på frågeställningarna. Oavsett metod är det viktigt att användningen av dessa metoder har ett systematiskt tillvägagångssätt, vilket innebär att forskaren utför sin forskning på ett sätt som är lätt att förstå och tolka (Bryman 2018).

Vi har använt oss av en så kallad *vinjettintervju*, vilket innebär innebär att det finns förutbestämda scenarion (vinjetter) respondenterna ska utgå från när de besvarar de frågor som är kopplade till fallet. I takt med att intervjun fortskrider, fortskrider även den så kallade vinjetten vilket leder till att respondenterna behöver ställa om och anpassa sina svar efter vinjetten de har framför sig (Bryman 2018). Vi ansåg att en vinjettintervju passade vår studie då det ger intervjupersonerna utrymme att verkligen tänka till utifrån ett givet fall, vilket var det vi var ute efter. Vi märkte snabbt att respektive intervjuperson verkligen tog sig till ordentligt tänka igenom sina svar innan de besvarade frågorna. En anledning till detta kan vara att det troligtvis blir enklare att koppla intervjufrågorna till verkligheten när man har ett givet fall, om en person, framför sig.

Under processen med att skriva vår uppsats har vi stött på en ständig tidspress. För att kunna möta denna utmaning har vi därför utfört alla våra fem intervjuer via zoom. Detta har både varit effektivt och praktiskt, men vid vissa tillfällen även omständigt. Ett exempel är att vi har spelat in våra intervjuer via en diktafon, samtidigt som en av oss antecknat på datorn. I vissa inspelningar hör vi tangentbordet låta, vilket har försvårat vid vissa tillfällen att höra vad som sägs i inspelningarna. Ljudet blir även annorlunda när man spelar in en

person röst från en digital plattform än om man hade spelat in personens röst i samma rum. Utöver detta så missar man även tolkningen av kroppsspråket eller ansiktsuttryck när intervjuerna sker via zoom, däremot har vår främsta syfte med studien varit att analysera hur respondenterna resonerar kring diagnosen ADHD och stödinsatser och extra anpassningar, som har ett starkt samband med handlingsutrymmet, som finns i skolvärlden. Därav upplever vi inte att vi går miste om något som är relevant till studien.

Den främsta orsaken till varför vi valt att genomföra intervjuerna på detta sätt är för att anpassa oss till målgruppen vi intervjuat. Vår studie har ägt rum i slutet av höstterminen, en hektiskt period för skolpersonal där både betyg ska sättas och alla administrativa uppgifter ska slutföras inför terminens slut. Genom att vi intervjuat våra respondenter via en digital plattform har vi möjliggjort flexibilitet och anpassning till deras tidsschema, samtidigt som vi hunnit med transkriberingen på den tid som varit avsatt för resor till intervjuplatserna. Intervjuerna har varat mellan 20-50 minuter, vilket är ungefär vad vi hade uppskattat när intervjuguiden skrevs. Det som även underlättat är att respondenterna fått utskickat intervjuguiden i förtid, vilket har gett dem rum att förbereda sig inför intervjuerna.

4.4 Kodning och tematisering

För att kunna granska de data som samlats in måste en tematisk analys göras. Detta görs genom att skriva ut centrala teman eller *kärnteman* som är återkommande eller upprepande i intervjuerna. Ett viktigt steg för att kunna hitta teman, är att koda det inspelade materialet. När man analyserar utifrån kvalitativa data bryter man ner informationen eller transkriberingarna i mindre delar och ger dem etiketter, namn eller märkningar. Därefter letar man hur många gånger dessa delar dyker upp i de olika intervjuerna och försöker hitta koppling mellan dessa. Detta gör så att datamaterialet är mer hanterbart, då forskare skapar också mening i datamaterialet genom att först koda det och sedan tolka det (Bryman 2018). I vårt fall har vi kodat vårt material i tre stycken huvudsakliga teman och fyra stycken mindre subteman som kommer att presenteras nedan.

Huvudsakliga teman:

- Kunskap/okunskap ADHD
- Anpassningar/ Insatser/utmaningar
- Förutfattade meningar, attityder & resonemang om ADHD

Mindre teman/subteman:

- “Allt fungerar perfekt i skolan”
- Empiriska exempel
- Genuskommentarer
- Resurs/handlingsutrymme

Detta har hjälpt oss att göra en reduktion av data, vilket innebär att man reducerar den stora mängden data som vi samlat in för att göra den meningsfull. Främst så att den besvarar frågeställningarna som presenteras i början av arbetet (ibid).

4.5 Forskningsetik

När man arbetar som uppsatsförfattare möter man olika människor som ingår i olika nätverk som tillsammans utgör samhället. Ibland händer det att man träffar dessa människor för första gången under en intervju som görs i samband med uppsatsarbetet. Ibland kan kontakten ske på ett indirekt sätt genom studerande av bilder och texter som direkt påverkar respondenternas livssituation. I sådana fall förväntas man agera moraliskt och tänka på etiska övervägande (Ahrne & Svensson 2022).

Inom samhällsvetenskaplig forskning finns det viktiga forskningsetiska principer som är fundamentala att följa. Eldén (2021) påpekar att dessa principer måste vara stadgade riktlinjer när man gör etiska övervägande. Två av dessa är informations- och samtyckeskravet som bygger på att forskare har som skyldighet att informera respondenterna om syftet med arbetet och om deras roll i studien. Forskaren måste även få ett samtycke för att kunna använda det material som framkommer under intervjun. Forskaren bör även upplysa respondenterna om deras rättighet till att avbryta sin medverkan när som helst och att informationen som hämtas upp från dessa intervjuer endast används i forskningssyfte och inte för något annat ändamål (Eldén 2021). Detta har gjorts genom att vi skickat informationsbrev, samtyckesblankett och intervjuguide till alla våra respondenter. Syftet har varit att se till att alla våra respondenter varit medvetna om syftet med studien, vad som kommer tas upp under intervjun och att ha deras samtycke till inspelning av intervjuerna. Vi har även upplyst respondenterna att de får lov att avbryta

eller pausa från intervjun när de önskar. De har även blivit upplysta om att mejla om det finns något som de känner att de vill revidera från intervjun.

Den tredje principen är konfidentialitetskravet och den handlar om forskarens skyldigheter när det gäller hantering av etiskt känslig information. Det är viktigt att forskaren förvarar data på ett säkert sätt för att förhindra obehörig åtkomst (Eldén 2021). Det vi har gjort för att följa konfidentialitetskravet är att inte använda oss av respondenternas namn - varken i transkriberingar eller i uppsatsen. Vi har inte heller angett vilka skolor respondenterna arbetar på. Vidare har vi inte angett någon annan typ av information som skulle kunna identifiera respondenterna. Bara vilken befattning intervjupersonerna har inom skolan. Detta för att framhäva de nyanser som fångats relaterade till de olika professionerna. Inspelningarna av intervjuerna har gjorts via en diktafon och har sedan förvarats på en dator som är skyddad med lösenord.

4.6 Tillförlitlighet

I en kvalitativ forskning bedöms en studies tillförlitlighet utifrån fyra delkriterier - *trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet och möjlighet att styrka och konfirmera.*

Trovärdigheten handlar främst om att forskarens tolkning av verkligheten ska kunna accepteras av andra människor. För att säkerhetsställa detta måste forskaren därför bekräfta sin tolkning genom att rapportera tillbaka till respondenterna som deltagit i studien.

(Svensson & Ahrne 2015). För att vi ska presentera en trovärdig studie så har alla våra intervjuer transkriberats för att kunna analysera datamaterialet mer djupgående. Detta har även hjälpt oss att koda och att tematisera materialet vi samlat in. Det vi däremot hade önskat att vi hade hunnit med är att ge respondenterna möjligheten att ta del av transkriptionen och resultatet i efterhand, vilket enbart har berott på tidsbrist. Det vi däremot gjort för att gottgöra detta är att informera respondenterna att de får höra av sig till oss om de vill ändra eller tillägga information i intervjun.

Överförbarheten handlar vidare om hur vårt arbete kan appliceras i andra kontexter. Ett exempel är hur vår studie kan användas i andras forskning. Pålitligheten, i andra hand, handlar om man kan säga att resultatet hade sett likadant eller annorlunda ut om studien gjorts återigen (Bryman 2018). I vårt fall skriver vi ett examensarbete som kan användas

som en del av befintlig forskning eller vara en grund för vidare forskning. Däremot måste vi notera att ett examensarbete aldrig är lika omfattande som en fullständig forskningsstudie. Vidare är forskningsområdet som vi valt att fördjupa oss i är ovanligt och det finns begränsad mängd forskning inom detta område. Detta medför att det finns brister i dagens forskning, vilket i sin tur ger upphov till nya forskningsfrågor som kan komma att bli relevanta för framtiden. Det vi anser att vi har gjort med vårt arbete, är att upplysa nya forskningsfrågor och om hur ADHD uppfattas av skolpersonal i de skolor vi valt att undersöka.

Vår studie går däremot inte att generaliseras, då vårt urval inte är representativt för den population som studien är avsedd att undersöka. Detta betyder att resultatet som i denna studie presenteras endast gäller de skolor som vi valt att undersöka och inte alla skolor i Skåne eller Sverige. Däremot har vi ett nyanserat urval då vi valt olika yrkesroller inom skolvärlden, vilket kompenserar mer eller mindre. Pålitligheten i vår studie påverkas därför på så vis att den inte går att generaliseras. Hade studien gjorts om hade vi försökt att ha en större mättnad, vilket hade gjort studien mer pålitlig.

4.7 Etiska överväganden

När det kommer till valet av hur studien ska genomföras är det flera aspekter som behöver övervägas, däribland vilken samhällsnytta studien kan bidra med. Detta gör vi genom att först ta en titt på tidigare forskning för att hitta en nisch som inte fyllts än. Det finns även vissa forskningsetiska principer som måste beaktas. De människor som ska studeras måste bli respekterade som människor och deras mänskliga rättigheter ska tas i beaktning. Ytterligare en princip säger att de individer som ska bli studerade inte ska ta någon skada av studien (Svensson & Ahrne 2015). Vi har tagit samtliga av dessa principer i beaktning vid utformningen av vår intervjuguide genom att försäkra oss om att samtycke finns (Bilaga 2 & 3).

Svensson och Ahrne lyfter även att det lätt kan uppstå maktrelationer vid genomförandet av en intervju (2015). Vi har därför valt att intervjua personer som är över 18 år. Det har även funnits en medveten noggrannhet under intervjuerna vad gäller att se till att intervjupersonerna kan känna att de fullt kan komma till tals. Andra aspekter är samtyckeskravet, konfidentialitetskravet, informationskravet och nyttjandekravet är också

viktiga aspekter när det kommer till en studie (Bryman 2018:170f). Dessa aspekter togs i beaktning redan vid rekryteringen av intervjupersoner då alla som skulle intervjuas fick ta del av informationsbrev (Bilaga 1) och brev för rekrytering (Bilaga 2).

4.8 Uppsatsens samarbete

Uppsatsens samarbete har varit spännande och givande, då det har krävts ett noggrant arbete för att planera, organisera och genomföra bland annat intervjuerna och transkriberingarna som tagit mest tid. Vi började först och främst med att identifiera ett ämne som intresserade oss båda och valde något som vi båda blev väldigt bekanta med under vår VFU (Verksamhetsförlagd utbildning). Ämnet väckte även ett stort intresse hos oss för det är ett ämne vi båda anser bör behandlas mer inom socialt arbete, men som idag inte görs.

Vi hade tidigare inte arbetat tillsammans, men det som hjälpte oss för att lära känna varandra som arbetskamrater var att vi fördelade arbetsuppgifterna utifrån våra individuella styrkor och intressen. En kontinuerlig öppen kommunikation har också varit nyckeln för att säkerställa att vi är på samma sida vad gäller resonemang och överväganden. Det har också varit en viktig del i att uppsatsen utvecklats i samma spår som vi kommit överens om. Vårt samarbete betonade också vikten av att vara flexibel och anpassningsbar, då vi båda jobbar och värderar vårt privatliv högt. Vi båda har även väldigt öppna för förslag, råd och konstruktiv kritik från både handledaren och av varandra.

Under processens gång mötte vi också utmaningar och konflikter, men dessa handlade främst om brist på tid att utföra vår studie såsom vi ville, mer än att det var konflikter och utmaningar var mellan oss. Det vi hade velat förbättra om vi hade haft tid hade varit att lyckas få en bättre mättnad för uppsatsen, då vi med vår tidsbrist i slutändan enbart kunde hitta fem intervjupersoner. Vi båda är överens om att fem intervjuer inte är tillräckligt för att uppsatsen ska vara pålitlig, däremot är vi väldigt nöjda över variationen av respondenter vi haft och vår slutgiltiga produkt.

5. Resultat/analys

I detta avsnitt kommer vi presentera det resultat som har kunnat utläsas under analysen av materialet. Vi har sammanlagt gjort fem intervjuer med personer från olika professioner inom skolans värld – lärare, kuratorer och specialpedagog. Vårt mål med denna uppsats har varit att försöka finna svar på hur skolpersonal ser på diagnosen ADHD och på de insatser och stöd som erbjuds på olika skolor i Lund och Malmö. Vi har velat få en inblick i hur företrädare för de olika professionerna även resonerar kring dessa insatser och vilka attityder och resonemang som kan identifieras utifrån vinjetter.

5.1 Insikter, resonemang och (o)kunskap (Foucault)

En av Foucaults mest välkända definitioner är *“the conduct of conduct”*, vilket kan beskrivas som makt som reglerar något, någon eller sig själv (Axelsson & Qvarsebo 2017: 16). I relation till vårt avsnitt kan man tillämpa detta i relation till vilken typ av kunskap man får och vad man gör med den kunskapen man har. Samtidigt som vi behandlar föreställningar man har gällande barn med ADHD. Foucault menar att makt och kunskap är begrepp som är beroende av varandra, vilket gör att du har även makten att agera. Inom skolvärlden är den främst uppgiften att främja utbildning till alla barn oberoende av vilken samhällsgrupp de tillhör. Det är en av skolans viktigaste uppgifter att forma barnen till medborgare som strävar efter gemensamma värderingar såsom förnuft, rationalitet och moral som sedan ska bidra till samhällets bästa. Samtidigt som man har en ambition om att alla ska vara med, finns det ett utpekande av vissa individer eller grupper som betraktas som svårare att hantera (Axelsson & Qvarsebo 2017). Trots detta verkar det finnas brist på kunskap om vad ADHD egentligen är.

“[...]I början var jag ju väldigt sökande... googlade hur bemöter man elever med den här NPF-en till exempel [...] det kändes fel att sitta och liksom gissa utifrån vad jag tänker är bäst utan jag behöver ju teorier och fakta och forskning bakom mig. Jag kan ju inte sitta och gissa hur jag ska bemöta ett barn liksom[...].” (Intervjuperson 3 - skolkurator)

“Alltså det var längesen jag pluggade, men om inte jag hade själv valt att läsa lite specialpedagogik, där jag läst om ADHD och lite så, så hade jag inte kommit i kontakt med... med det då [...]” (Intervjuperson 1 - lärare)

“Men vi hade väl... någon föreläsning någonstans på alla de åren. Och sen kunde man välja till ett halvår en termin. Så man valde bara en kurs [...] Jag valde specialpedagogik, men det var inte jättemånga som gjorde det.”

(Intervjuperson 2 - specialpedagog)

“Vi hade en kurs på... om jag minns rätt, på 7,5 poäng om olika NPF-diagnoser, men det var verkligen en snabb översikt över det. Där känner jag att det är många nyexade lärare som kanske saknar kunskap om olika diagnoser generellt” (Intervjuperson 4 - lärare)

Utifrån vår analys strävar samtlig skolpersonal efter att kunna ge likvärdig utbildning till alla barn, dock finns det enligt samtliga intervjupersoner en brist på information inom samtliga utbildningar kring en diagnos som blivit allt vanligare bland skolelever. Det är endast specialpedagogen och en lärare som valde att ta en kurs i specialpedagogik. Men även de påpekar att det i den grundläggande utbildningen endast fanns någon schemalagd föreläsning. Detta är i linje med den slutsats Johansson (2021) kom fram till i sin studie i sin studie om att det finns ett stort behov av mer kunskap och förståelse kring diagnosen av skolpersonal för möjliggöra adekvat stöd och anpassningar för elever med ADHD. Loe och Feldman (2007) bekräftar även att stödinsatser i skolan kan leda till att förbättra den unges akademiska prestationer och skolutbildning. Intervjuperson 2 berättar att hen valde specialpedagogik och att detta inte var vanligt bland de hon studerade med. Hens kommentar lyfter fram en viktig fråga vad gäller täckningen av ämnen som berör ADHD i den grundläggande utbildningen. Detta kan indikera att det potentiellt finns utrymmen för förbättring vad gäller upplägget i utbildningssystemet. I detta fall när det kommer till kunskap gällande förberedelse för att hantera elever med ADHD och andra neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.

Enligt Foucault är vetande, kunskap och sanning nära besläktat med makt, däremot inte i den bemärkelsen att den möjliggör makt gentemot andra på ett dominerande sätt. Tvärtom menar han att makt och vetande förutsätter varandra. Dessa är intimt sammanlänkade med makt eftersom dem skapar både kunskapsobjekt och subjekt som blir föremål för vissa typer av maktutövning (Axelsson & Qvarsebo 2017: 133). Teorin belyser hur institutioner, såsom universitet, och professionella grupper använder sig av sin kunskap för att etablera och upprätthålla vissa maktrelationer (ibid). Utifrån citaten och teorin kan koppling göras

att mer tillgång till kunskap inte bara ger kunskap kring vad diagnosen är, utan ger även mer makt för handling på hur diagnosen eventuellt kan behöva bemötas.

Vi kan genom citaten ovan se att samtliga intervjupersoner, i synnerhet de som saknade schemalagd undervisning gällande ADHD och NPF-diagnoser, fick tillförskaffa sig denna typen av kunskap på egen hand. Detta för att på ett bättre sätt förstå och bemöta elever med ADHD. Genom att förskaffa sig denna typ av kunskap får de även positionen som utövare av makt och blir aktörer vad gäller att skapa och öka kunskapen för förståelse av ADHD inom skolmiljön.

Å andra sidan menar intervjuperson 2 att kunskap om ADHD och bemötande kring dessa barn är något som det bör upplysas mer om, då det inte finns mycket att ta del av. Samtidigt tycker hen att det är viktigt att inte fastna för mycket i ämnet då det kan bli farligt och upplevas som stigmatiserande. Främst för de som kanske inte har diagnosen på papper, men som har ett visst beteende som anses vara "avvikande" i skolmiljön. För intervjuperson 3 handlar det mer om att utbildningen har ett visst handlingsutrymme kring vad man läser om som redan är väldigt bred. Detta gör att ämnet som bland annat NPF-diagnoser inte är lika högt prioriterat som andra ämnen, vilket även är något intervjuperson 5 nedan delvis håller med om. Hen menar att det finns mycket information att ta in, men att ämnet inte är prioriterat i skolvärlden.

"[...] jag tror det är farligt att fastna i att "nu den här lektionen ska vi prata om ADHD". Det är ju fruktansvärt stort.[...] Men jag tror att vi behöver göra våra nya lärare mer medvetna om att i varje klass så sitter det ju elever med svårigheter oavsett diagnosen eller inte diagnosen papper. Så vi måste möta dem [...]" (Intervjuperson 2 - specialpedagog)

"[...]samtidigt så är vår utbildning så himla bred att när vi kommer ut sen och arbetar så stöter du ju på allt. Alltså du stöter på psykisk ohälsa, du stöter på, missbruk, hemlöshet... Alltså du stöter på så mycket[...]"
(Intervjuperson 3 - skolkurator)

"Jag tror att det finns ganska mycket faktiskt, det är nog främst utbildningar inom det. Jag tror mer att det handlar om att man måste prioritera det."

(Intervjuperson 5 - skolkurator)

Mellan vetande och makt är det även nödvändigt att diskutera diskursbegreppet, som beskriver hur vi människor systematiskt formar attityder gentemot något beroende på hur vi tänker kring denne eller hur vi pratar. Det är här även det seriösa och oseriösa, normalt och avvikande, kan skapas och upprätthållas av samhället. Diskursbegreppet ger alltså rum till att definiera hur vi ska forma de objekt eller ämnen vi talar om. Däremot handlar inte en diskurs endast om hur vi använder språket utan även föreställningarna vi formar kring ämnet vi behandlar. (Axelsson & Qvorsebo 2017).

5.2 Goffman: Att inte vara som alla andra

Goffmans teori om stigma fokuserar på kategoriseringen av människor. Denna kategorisering kan leda till en social exkludering av de personer som inte upplevs vara "som alla andra" (Goffman 2012). Kategorisering av människor kan även leda till en rad andra negativa konsekvenser. Nedan kommer vi presentera citat tagna från några av våra intervjuer som belyser olika aspekter relevanta för Goffmans teori.

"Din ADHD, kan vara något som gör dig grym på någonting, för du har mycket mer energi än jag. Du orkar mer än jag med vissa saker" (Intervjuperson 1 - lärare)

Intervjuperson 1 har i detta citat en positiv uppfattning av ADHD genom att belysa hur diagnosen även kan innebära en potential snarare än att det är något som stjälp. Detta betonar sidan av diagnosen och att den kan göra en "grym på någonting" och att "orka mer än någon annan" vilket har varit ett perspektiv bland våra respondenter. Detta är även en annan sida av diagnosen än den man vanligtvis ser i diskussioner om ADHD. Citatet bekräftar en föreställning som är vanlig om att personer med ADHD har mer energi och bättre uthållighet, däremot genom att mildra de negativa stigma som är förknippade med diagnosen. Goffman (2021) menar att genom att man förstärker en positiv attribut som ett försök att normalisera stigmat genom att förändra det till en merit eller egenskap, istället för en begränsning (Goffman 2021: 23f). Detta citat kan ses som ett försök att motverka den stigmatisering som finns relaterat till diagnosen. Intervjuperson 1 belyser här en positiv omvärdering och en vilja att förändra den negativa bilden av ADHD. Lärarnas förmåga att uppmärksamma ADHD-symptom i klassrummet och genom detta begära

stödinsatser har visat sig ha en positiv inverkan på elevens mående och prestation i skolan. Detta kommer Schemangler et al (2023) fram till i sin studie. Det bekräftar även att stödet och acceptansen elever får från skolkamrater och lärare spelar en stor roll i längden (Schemengler et al. 2023).

“[...] det svåra är ju att de inte ska känna sig utanför, utpekade eller skämmas... för de vill ju egentligen bara vara som alla andra och det är de. De har det bara lite svårare och det är så svårt, det där att få dem att förstå att de är precis som alla andra tonåringar, det kanske bara spritter lite mer i min kropp och det måste vi jobba med.”
(Intervjuperson 2 - specialpedagog)

Intervjuperson 2 belyser och förmedlar snarare en oro kring diagnosen och den sociala integrationen av elever med ADHD, vilket kan ses som en motsats till intervjuperson 1. Att förmedla att *“de vill vara som alla andra”* och att det kan vara svårt att få dessa elever att förstå att *“de är precis som alla andra tonåringar”* visar på en medvetenhet. Medvetenheten att stigmatiseringen av diagnosen och att diagnosen kan leda till en känsla av utanförskap. Utifrån Goffmans begrepp *stigmahantering*, kan detta analyseras som att människor runt omkring personen med en diagnos försöker minska på de negativa konsekvenserna kring stigmatiseringen av diagnosen (Goffman 2021). Citatet betonar även vikten av att arbeta med främjandet av en känsla av normalitet och gemenskap för de elever som har ADHD. Även detta är något som tidigare forskning visat på, där man bland annat menar att omgivningens syn på normalitet och identitet påverkar en individs prestation. Detta resulterar i att personen i fråga antingen isolerar sig från alla andra eller stängs ute från vissa utbildnings - och arbetsmöjligheter (Ineland, Molin & Sauer 2013). Intervjuperson 2 belyser genom detta citat bekymmer såsom social inkludering och de utmaningar elever med ADHD kan stöta på. Citatet visar även en vilja att motarbeta detta eventuella sociala utanförskap.

“Jag tror att många identifierar sig med diagnosen och använder det lite som en ursäkt [...] kanske beror det lite på eleven själv. Antingen ser man det som ett misslyckande och tänker att det är en ursäkt till så mycket annat [...]”
(Intervjuperson 4 - lärare)

Intervjuperson 4 belyser en annan aspekt som kan förstås med hjälp av Goffmans teori om stigma - *stigmatiseringen och användandet av diagnosen som en ursäkt*. Citatet visar på en mer kritisk syn och hur vissa elever kan använda sin diagnos som en ursäkt. Detta kan förstås genom det Goffman beskriver som negativ internalisering av stigmat, som Goffman menar kan leda till självstigmatisering (Goffman 1963/2020: 29). Genom att beskriva det som att vissa elever använder sin diagnos "som en ursäkt" kan detta peka på en eventuell negativ konsekvens av stigmatiseringen som upplevs. Detta är i linje med det Svenaeus (2015) skriver i sin artikel, däremot med andra ord. Han beskriver ADHD som en kulturdiagnos, där diagnosen och dennes symtom konstruerar personens identitet, främst som ett försök att normalisera det som anses "onormalt" eller avvikande (Svenaeus, 2015). Ineland et al. (2013) menar dock att den enskilda individen påverkas av samhällets förväntningar och att deras identitet kan komma till att skapas av deras inställning till vilken miljö de befinner sig i (Ineland, Molin & Sauer 2013). Citatet bjuder in till en inblick i hur vissa elever kanske internaliserar den stigmatisering som samhället skapat och använder det som en ursäkt. Goffman talar om *spoiled identity* och att en stigmatiserad individ kan uppleva att deras identitet är förändrad och stämplad på grund av den stigmatisering de behöver möta i vardagen (Goffman 1963/2020).

"[...]Oftast är det ju kanske elever som har svårt med impulsen liksom... vissa har kanske ADHD, andra hade inte det [...]" - (Intervjuperson 3 - skolkurator)

Intervjuperson 3 framträder med ett antagande om att elever med ADHD kämpar med impuls kontroll, vilket är konstaterade symtom i bland annat Loe och Feldmans (2007) studie som medger att barn med ADHD har svårigheter med koncentrationen, uppmärksamheten och impulsiviteten. Detta försvårar vidare förmåga att ta in information. Däremot kan det enligt Goffman kategoriseras som avvikande eller stigmatiserade, då alla med ADHD inte har de symptomen. Hjärnfonden (2023) presenterade exempelvis att diagnosen kan utspela sig i olika former som rör impulsivitet och koncentrationsförmåga. Vidare menar Läkartidningen (2023) att diagnosen utspelar sig olika beroende på kön eller till och med den miljö personen lever i, vilket också bekräftas i Karlsson och Lundströms (2021) studie. Genom studien kunde det fastställas att symptomen på ADHD kan förvärras om miljön den unga befinner sig i är kaotisk. Därför är en av de främsta strategierna för att bemöta ett barn med ADHD, att skapa en struktur för vardagen. Intervjuperson 3 antyder att förvisso att det finns elever som inte har ADHD men som ändå kan ha svårt med

impulsen. Däremot genom att nämna ADHD specifikt relateras det till en medicinsk diagnos, vilket kan bidra till en förstärkande stigma gentemot personer med ADHD och hur de är.

Citaten kan sammanfattningsvis beskrivas som illustrationer av den komplexitet vad gäller uppfattningar som finns kring diagnosen ADHD och hur den uppfattas i skolmiljö. De visar även på de strategier och insikter som våra intervjupersoner hittat och har för att motverka stigmat och för att främja en positiv syn på diagnosen och de individer som har den. Citaten identifierar även vissa av de fördomar som cirkulerar och existerar i samhället och inom skolan. Detta liknar det resultat som Jens Ineland, Martin Molin och Lennart Sauer (2013) kom fram till i sin studie - att individer påverkas av samhällets förväntningar och att deras identitet kan formas utifrån deras inställning till utbildning och arbete. De fördomar som cirkulerar kan ha en påverkan på dels elevernas identitet beroende på deras inställning, som mycket troligt formas av de fördomarna.

5.3 Insatser, resurser och handlingsutrymme (Lipsky)

I detta avsnitt vill vi presentera vilka resurser som våra respondenter tagit upp under intervjuerna. Avsnittet kommer att avslutas med att analysera citat utifrån Lipskys begrepp handlingsutrymme, som kan påverka implementeringen av dessa. Nedan kommer några citat på vilka insatser som idag finns i skolor och skolpersonalens inställning till dessa.

“Det som är så bra med vår skola det är att vi har våra små grupper. Om de är 28 i helklass, så har jag en grupp med kanske 16, så det blir ju mindre grupper [...] Det är en lugnare grupp och vi jobbar tillsammans [...] vi gör uppgifter tillsammans på tavlan [...] alltså på typ två klasser är vi tre lärare ” - (Intervjuperson 1- lärare)

“Vi ju tre mindre verksamheter här på skolan där de får helt enkelt tillgång till ett mindre sammanhang där det blir mycket mindre stimuli med allt vad det innebär liksom ljud och ljus [...]” (Intervjuperson 3 - skolkurator)

“[...]det finns möjlighet till grupprum som man kan sitta där om man känner ett behov [...] vi har fått ganska mycket utbildning i differentierad undervisning, alltså hur kan man lägga upp din undervisning så att det passar alla utan då att exkludera någon annan [...]” (Intervjuperson 4 - lärare)

“Jag samarbetar jätt tajt med lärarna på elevhälsan på vår skola, och vi har en socialpedagog. Hon hade kunnat vara en tillgång, eftersom hon inte alls är lika uppbokad som jag. Hon jobbar endast på högstadiet vilket gör att hon är otroligt mycket tillgänglig och att hon rör sig väldigt mycket bland eleverna. Jag har inte den möjligheten på grund av alla skolor jag rör mig mellan.” (Intervjuperson 5 - skolkurator)

Skollagen (2010:800) syftar till att säkerhetsställa alla alla barn och ungdomar får en likvärdig och högkvalitativ utbildning, oberoende på bland annat funktionsnedsättning. Detta innebär att skolhuvudmannen har ansvaret för att se till att skolor följer lagen och att det finns utrymme för resurser som kan tillfredsställa alla barn och ungas behov (SPF:2010:800). Intervjuperson 5 tar, olikt de resterande intervjupersonerna, upp samarbetet med andra yrken som en resurs som bör utnyttjas mer om det är möjligt. Intervjupersonen syftar till personer som befinner sig i samma miljö som eleven för att kartlägga hur denna ser ut. Karlsson och Lundström (2021), som tidigare nämnts, menar att samarbetet med andra yrkesroller möjliggör skapandet av en helhetsbild som kan bidra till att man kan stödja den unga på konkreta och mångfacetterade sätt. Studien visade även på att den professionella befinner sig i samma miljö som den unga, vilket gör att riskfaktorer och försämrade miljö kan uppmärksammas.

Handlingsutrymmet skapas av arbetsplatsen gräsbyråkraten arbetar på utifrån den organisering som finns inom dess ramar (Svensson, Johnsson & Laanemets 2022). Handlingsutrymme eller handlingsfrihet är ett begrepp som har en central roll när det gäller gräsbyråkratens arbete (Knutagård 2016). Det kan både användas sätt att övervaka gräsbyråkratens handlingar, men även för att ge stöd och möjlighet. Gräsbyråkraten har frihet att använda sig av sitt handlingsutrymme, men detta måste alltid ske inom de riktlinjer och regler som finns, exempelvis enligt lagar och föreskrifter (Svensson, Johnsson & Laanemets 2022). Under våra intervjuer blev det tydligt att de största utmaningarna när det kom till arbetet och anpassningar är tidsbrist som direkt påverkar deras handlingsutrymme.

“[...] utmaningen för mig är oftast att hinna med de här eleverna. "Det är ett ganska stort problem, alltså hinna stämma av med varje elev...det kan man inte alltid göra.”

(Intervjuperson 4 - lärare).

Intervjuperson 4 betonar att tidsutrymme är en stor utmaning för elever med ADHD. Hen poängterar svårigheten med att kunna ge individuell uppföljning till varje elev, vilket kan uppfattas som begränsande. Det indikerar även en restriktion vad gäller lärarens handlingsutrymme relaterat till personlig uppmärksamhet och personligt stöd till eleverna. Denna begränsning i handlingsutrymmet speglar en utmaning i utbildningssystemet och skolväsendet. Det visar även på behovet av fler resurser och eventuella förändringar i systemet för att stärka lärare i sitt arbete. Detta är i linje med vad Skolverket (2023) skriver - att lärarnas handlingsutrymme blivit mer begränsat över tid (Skolverket 2023).

“[...]Det är oerhört viktigt att ringa in vad eleven vill ha utifrån önskemål och behov, för jag gör ju sjukt olika beroende på ålder, mognad och behov. Jag har olika upplägg med alla [...]” (Intervjuperson 5 - skolkurator)

Samtidigt upplyser intervjuperson 5 att det är viktigt att hinna med att ringa in vad eleven behöver för att kunna göra en individuell anpassning. I kontrast till det första citatet visar skolkuratoren i detta citat en högre nivå av handlingsutrymme då hen visar på större individuella interventioner som kan anpassas efter elevens behov. Skolkuratorns citat återspeglar en professionell autonomi som möjliggör flexibilitet i stödstrategier och anpassningar för att passa elevens specifika behov. Lipsky (2010) menar när han skriver om handlingsutrymme att det oftast handlar om begränsningar i resurserna, vilket han kallar för resursbegränsningar (Lipsky 2010). Samtidigt som det finns begränsningar förväntas skolpersonal att använda sin expertis och kunskap för att uppnå de bästa möjliga resultatet med sina elever. Detta regleras dock av organisationens begränsningar (ibid) som i sin tur regleras av högre instanser, exempelvis kommunala beslut. Viktigt att nämna att intervjupersonerna arbetar på olika skolor inom olika kommuner, vilket också kan vara avgörande kring vilka resurser som finns och hur handlingsutrymmet ser ut.

“[...] vi har ju inte heller elevassistenter. Förra året var vi exempelvis tvugna att göra oss av med sex personal på grund av budgeten och dessa gjorde ju ett jättebra jobb med att stödja bland annat elever med ADHD eller ADD, och det gav ju jättestora skillnader. Men nu när dessa resurspersoner boxas så

ser vi det negativa kunskapsmässigt hos eleverna. -
(Intervjuperson 4 - lärare)

“[...]desto äldre eleverna blir ju mer resurser försvinner så när vi får upp dem här i 7-9 [...]elevassistenter plockas, för det finns ju inte på högstadiet och där har vi har 30-31 elever.”
(Intervjuperson 2 - specialpedagog)

“[...]det är ju pengaresurser på personal, men även pengaresurser på hur man organiserar klass, sammansättningar, hur många som ska man vara i varje klass, kan man jobba i stora grupper eller små grupper.”
(Intervjuperson 5 - skolkurator)

“Det är klart det handlar om resurser, det handlar ju om politik, det handlar ju om mindre grupper. Det handlar om fler lärare, det handlar folk i skolan. Det behöver kanske inte vara läraren i sig men... det handlar kanske om fler vuxna i klassrummet [...]”
(Intervjuperson 2 - specialpedagog)

Enligt Lipsky råder det alltid brist på resurser i människobehandlande organisationer, där skolor är inkluderade. Detta eftersom det inte en tydlig våg som reglerar förhållandet mellan utbud och efterfrågan, vilket gör att det som egentligen behövs inte erbjuds i den utsträckningen man hade önskat. Inom den offentliga sektorn är det politikerna som avgör vad som anses vara ett rimligt utbud. Politikerna har även andra mål, till exempel att spara pengar, undvika skattehöjningar eller göra ekonomiska prioriteringar (Swärd, 2016). I samtliga citat är den gemensamma faktorn en nedskärning av budget, då anställning av personal innebär en ekonomisk kostnad. Detta kan få konsekvenser som att vissa resurser eller anpassningar delvis avvecklas men även en överbelastning för skolpersonal.

“[...] Jag jobbar ju ensam som skolkurator, i vissa skolor har man ju två [...]” (Intervjuperson 5 - skolkurator)

Här uttrycker skolkuratoren även en nackdel med att vara ensam skolkurator på två skolor i den mening att inte kunna anpassa helt efter alla elevers behov. Samtidigt var det under hens intervju som vi upplevde det största handlingsutrymmet, då hen beskrev en oerhörd flexibilitet. Handlingsutrymmet här skulle nog beskrivas som stort, trots den egna uppfattningen om att inte kunna möta alla elevers behov. Mötet beskrivs som en central

aspekt i relation till handlingsutrymme (Svensson, Johnsson & Laanemets 2022). Det är under mötet som det tillfälle då kommunikation och planering sker, vilket blev väldigt tydligt under intervjuperson 5s intervju:

“Man får har anpassningar som gör det möjligt att komma upp i betyg i olika ämnen, det betyder inte att man inte kan få A i många ämnen men för det finns det ju dem som får. Många gånger har ju de eleverna inga svårigheter med idrott, till exempel och hemkunskap, och de brukar ju sköta det helt perfekt.” (Intervjuperson 5 - skolkurator)

Intervjuperson 5 lyfter här fram att elever med ADHD kan briljera i vissa ämnen trots de utmaningar de kan tänkas ställas inför på grund av sin diagnos. Hen uttrycker också här att det är viktigt att samtidigt göra anpassningar som behövs för att dessa elever ska kunna “komma upp” i de ämnen de kanske inte är lika bra i. Hens uttalande stämmer bra överens med det som faktiskt står i skollagen - att alla elever ska få möjligheten att utvecklas så långt som möjligt (SFS 2010:800, 1 kap. 4 §).

Sammanfattningsvis pekar analysen av dessa citat på att handlingsutrymme inom utbildningssystemet är oerhört viktigt. Framför allt när det kommer till att möta elever med ADHD och deras behov. Strukturella hinder såsom tidsbegränsning som påverkar handlingsutrymmet lyfts fram av läraren. Skolkuratorn, å andra sidan, illustrerar strategier och flexibilitet som en positiv sida av det egna handlingsutrymmet. Här är anpassningar och individuellt stöd a och o. En holistisk förståelse för eleverna och deras behov, en ökad flexibilitet inom systemet samt tillräckliga resurser när det kommer till att stödja lärare och andra professioner inom skolan är kritiskt. Genom att förbättra handlingsutrymmet för dessa yrkesverksamma skulle kvaliteten på stödet kunna förbättras.

5.4 Alex: En pojke eller en flicka?

Som vi tidigare nämnt har varje intervju baserats på en vinjett, vilket har varit tre olika scenarier som handlar om en elev vid namn “Alex” - ett könsneutralt namn. Vi valde att benämna “Alex” som “hen” då vi var intresserade av att se hur respondenterna resonerade utan att lägga någon given vikt i Alex genus, då det finns en föreställning i tidigare forskning om att diagnosmanualen är utformad efter ett genusperspektiv som menar att ADHD främst är en diagnos som drabbar pojkar (Brante 2006). Vi valde att i slutet av

varje intervju fråga intervjupersonerna om de har tänkt på Alex som en pojke eller flicka. Här skilde sig svaren åt en aning beroende på respondenternas egna erfarenheter:

*“[...]Alltså det är svårt att tänka...för Alex kan ju vara både och, men för att min första tanke var pojke eftersom jag har en pojke som heter Alex just nu. Men det här med bråkig och så, det kan lika gärna vara en tjej, men att tjejen kanske skriker mer än att slåss? [...]” -
(Intervjuperson 1 - lärare)*

“[...]Alltså, första tanken är ju när det står ADHD och Alex - man går direkt till att det skulle vara att vara en kille, men när du säger det nu så skulle det ju lika gärna kunna vara en flicka, tycker jag [...]. (Intervjuperson 2 - specialpedagog)

Citaten ovan visar tydligt att båda respondenternas första tanke rörande “Alex” genus var att “Alex” var en pojke. Vid närmare eftertanke kan man dock se att de båda inte ser detta som en självklarhet, då Alex lika gärna hade kunnat vara en flicka. Intervjuperson 1 bekräftar det tidigare nämnda studier kommit fram till genom att säga att flickors symptom av ADHD upplevs som mildare än pojkars, speciellt i skolmiljön vilket gör det svårt för en lärare att identifiera problematiken. Vidare är symtomen olika påtagliga beroende på i vilken miljö eleven befinner sig i, följt av att flickors avvikande beteende ses som mer normbrytande än om det skulle vara en pojke (Läkartidningen 2023). Detta är vad intervjuperson 2 resonerar kring när hen säger att “det skulle lika gärna kunna vara en flicka”. Det vi ville komma åt genom att benämna “Alex” som “hen” var som sagt intervjupersonernas första tanke och magkänsla. När vi senare frågade intervjuperson 4 beskrev hen det på följande sätt:

“Mest en flicka faktiskt, för jag har en...hon röker och slåss inte, men annars i övrigt, det var som att ni hade mina elever.” (Intervjuperson 4)

Alex och hans genus är förkonstruerade hos respektive intervjuperson beroende på deras tidigare eller nuvarande erfarenheter och det mellanmännsliga samspelet. Socialkonstruktivismen menar, som tidigare nämnt, att vår verklighet inte är oberoende av våra perspektiv. Våra perspektiv i sin tur formas utifrån tidigare erfarenheter och vårt

samspel med andra (Barlebo Wennerberg 2010). Just detta var något en av våra intervjupersoner faktiskt berörde under sin intervju:

“[...] Jag tror, jag vet, jag kan inte riktigt säga varför men jag tror det kan ha att göra med vilka elever man faktiskt har mött under sin yrkesperiod. [...] och då var det liksom en blandning av att det har varit pojkar och flickor, men ja, först tänkte jag nog på pojke, men sen är ju ändå klassiskt. Där är det ganska lika ju, spelar ingen roll om man är flicka eller pojke liksom [...]” - (Intervjuperson 5 - skolkurator)

Noteringen av att i princip alla intervjupersoner först tänkt på Alex som en pojke, för att sedan reflektera över möjligheten att hen kunde vara en flicka visar detta på de könsstereotyper och förväntningar som delvis genomsyrar vår initiala tankeprocess. Socialkonstruktivismen betonar att dessa förväntningar inte är inneboende, utan överförda och lärda genom sociala interaktioner. Detta kan beskrivas som en idealistisk, eller tankemässig, konstruktion, vilket är då vår subjektiva verklighet ingår i den sociala verkligheten (Barlebo Wennerberg 2010).

Intervjuperson 4 svar blir särskilt intressant ur detta perspektiv då hen säger att hen tänker på “Alex” mest som en flicka. Detta kan tolkas som att ADHD och den bråkighet som ofta associeras med diagnosen initialt kopplas till pojkar, men att de egna erfarenheterna och intervjupersonens egna elevers egenskaper bestrider denna idé. Detta stödjer även det socialkonstruktivistiska perspektivet som understryker att våra perspektiv formas och omformas i interaktion med andra människor. Intervjuperson fem, å andra sidan, betonar att könsskillnader inte behöver spela en avgörande roll när det gäller bråkighet och ADHD. Genom att säga “*Det spelar ingen roll om man är flicka eller pojke liksom*” så visar intervjupersonen att könet, trots initiala antaganden, inte är primärt när det gäller att förstå och bemöta personer med ADHD. Det som snarare ska tas i beaktning är personen i frågas individuella egenskaper.

6. Avslutande diskussion

Syftet med detta arbete har varit att analysera hur skolpersonal ser på barn med diagnosen ADHD och de stödinsatser, förenat med handlingsutrymme, som erbjuds inom skolvärlden. Forskningsfrågorna som följt med under arbetet har varit: *hur resonerar skolpersonal kring barn med ADHD och hur ser skolpersonal på befintliga stödinsatser och extra anpassning i skolsammanhang?*

6.1 “Et ipsa scientia potestas est” - Kunskap är makt

Vi har kodat kunskap i två olika kategorier - *kunskap som intervjupersonerna burit med sig från respektive utbildning och kunskap de själva förskaffat sig*. Kunskapen de burit med sig från respektive utbildningar har vi valt att kalla *faktisk kunskap*. Den typen av kunskap de själva förskaffat sig eller som vuxit fram med yrket och erfarenhet har vi valt att kalla för *insikter* eller *resonemang*.

Insikterna i materialet är många, medan den faktiska kunskapen var begränsad. Samtliga av våra intervjupersoner påpekade en gemensam punkt - *bristen på faktiskt kunskap relaterat till ADHD som intervjupersonerna tog med sig från skolbänken*. Både om diagnosen och hur man bäst bemöter ett barn med ADHD. Flertalet av intervjupersonerna berättade att mycket av den kunskap som de idag besitter är inhämtad efter avslutad utbildning. Detta bekräftar tidigare forskning, att det finns brist på faktiskt kunskap inom skolvärlden om vad ADHD är för något och hur personer med diagnosen bör bemötas i skolmiljön. Det vi däremot har kommit fram till är att skolpersonal själva pekar ut ett behov på teorier, forskning och fakta i stödandet i deras praktiska arbete i klassrummet, vilket betyder att det finns ett intresse och medvetenhet om att det behövs mer utbildning inom ämnet. Vi har även kommit fram till att faktiskt kunskap kan nås via det praktiska, vilket är så våra respondenter har nått det. Däremot anser vi att inhämtningen av kunskap om diagnosen kan ge en legitimitet och en ram för deras handlingar gentemot elever med ADHD. Intervjupersonernas beskrivningar av inhämtandet av kunskap för att kunna hantera elever med ADHD visar också på hur makt utövas över rum och tidsstrukturer. Kunskapen blir genom detta inte bara en fråga om att förstå en diagnos, utan även ett sätt att utöva makt i den pedagogiska miljön. Det som dock försvårar detta är att hitta utrymme för att lära ut all den typ av kunskap man kan tänkas behöva i det framtida yrket.

Frågan vi ställde oss under intervjuerna, men även nu i efterhand, är *hur erbjuder man på bästa sätt stöd som professionell om man saknar grundläggande kunskap?* Med detta menar vi inte att de professionella som intervjuats inte är kunniga nog, utan vi vill kanske snarare rikta kritiken mot utbildningarna. Som vi presenterade i avsnittet om teoretiska utgångspunkter är två centrala begrepp för denna studie *kunskapsmakt* och *expertmakt*. Dessa två typer av makt våra respondenter faktiskt besitter och som bör användas för bäst stöd för elever med en ADHD-diagnos.

6.2 ADHD: styrka eller svaghet

Resultatet av analysen stöder vidare tidigare forskning som visar att det finns ett stigma och förutfattade meningar om ADHD. Dessa förutfattade meningar inkluderade att personer med diagnosen kan komma att identifiera sig med sin diagnos och inte kan skilja den från sin personlighet. Dessutom pekar studien på typiska symtom på ADHD som är synliga och kan avvika från normen, vilket ökar omgivningens förutfattade meningar. En slutsats som därför kan dras från vår studie är att ämnet ADHD är relativt okänt och främmande för många, vilket kan resultera i fördomar om hur diagnosen manifesterar sig. Det är dock värt att notera att denna slutsats inte har dragits i tidigare studier och den kan förknippas med en strävan att mildra den negativa stigma som redan finns omkring diagnosen. Detta kan tolkas som en positiv utveckling för att inkludera alla barn och ungdomar i skolmiljön

Vår slutsats tyder också på att skolpersonal, medvetet eller omedvetet, försöker främja en positiv uppfattning om ADHD, genom att betona potentialen som diagnosen kan ge eleven, istället för att se diagnosen som något som hindrar eleven från framgång. Denna aspekt av ADHD diskuteras sällan, vilket kan tolkas som ett sätt för skolpersonal att motverka den negativa stigma som redan finns kring diagnosen. Studien argumenterar också för att skolpersonal är medvetna om stigmat kring ADHD och därför är försiktiga i hur de diskuterar det. I intervjuerna noterades respondenternas upprepade betoning av att impulsivitet och nedsatt koncentrationsförmåga inte nödvändigtvis betyder att man har en diagnos, utan kan vara normala drag för barn och ungdomar. Något annat som också noterades av oss i intervjuerna var upprepningarna att inkludera samtliga elever oberoende på diagnos eller inte, i anpassningarna som respektive skola erbjuder.

6.3 Stödinsatser och anpassningar - en fråga om handlingsutrymme

Resultatet om stödinsatser och anpassningar stödjer tidigare forskning och befintliga skollag om att anpassningar är nödvändigt för elever med särskilda behov och att dessa ska tillfredsställas. Denna studie bekräftar även att vi behöver mer resurser till skolor för att kunna stödja barn och ungdomar med ADHD.

Stödinsatser som betonades som aktuella för vårt urval var skolundervisning i mindre grupper, grupprum för elever som finner behov för detta, mer skolpersonal och stödpersoner samt ett tajt samarbete mellan dessa. Trots att detta finns tillgängligt i respektive skolor, framgår det under våra intervjuer att handlingsutrymmet och bristen på tid och resurser är den främsta utmaningen som direkt påverkar skolpersonalens handlingsutrymme. Bristen på tid gör det svårt för skolpersonalen att ringa in vad varje elev behöver, vilket gör att man inte hinner kartlägga vilka insatser som kan komma att bli aktuella.

Vidare finns det bristande resurser inom skolan, särskilt inom elevstöd och assistenttjänster. Under en intervju nämndes det att tidigare personal som arbetat med elever med ADHD tvingades lämna på grund av budgetrestriktioner, vilket resulterade i negativa konsekvenser för eleverna kunskapsmässigt. Det framgår även i vår studie att när eleverna når högstadiet plockar befintliga elevassistenter bort, vilket skapar en brist på stöd i klassrummet. Det som främst pekas ut i vår studie är det handlar om ekonomiska resurser och organisering av klasserna, inklusive antalet lärare och vuxna som finns tillgängliga för eleverna.

6.4 Sociala konstruktioner: synen på könet och diagnosen

Enligt det socialkonstruktivistiska perspektivet formas våra perspektiv och förståelse av världen i interaktion med andra människor. Det betyder att våra synsätt och fördomar kan formas och förändras när vi möter nya erfarenheter och perspektiv. Under våra intervjuer blev det tydligt att ADHD och bråkighet som förknippas med diagnosen initialt kopplas till pojkar, vilket även bekräftar tidigare studier. Detta kan bero på att bråkighet ofta visas på ett mer utåtriktat sätt hos pojkar, medan flickor kan visa det genom andra beteendemönster som inte alltid är lika uppenbara, minst inte för skolpersonal. Speciellt när det kommer till

att visa hur våra föreställningar och förväntningar om till exempel kön och beteende formas genom interaktion med andra.

Genom att använda ett könsneutralt namn som "Alex" och benämna denna person som "hen" så försökte vi utmana dessa normativa föreställningar om att kön relaterat till ADHD relaterar till vissa typer av beteendemönster. Vi ville också genom detta uppmana till fritt tänkande som inte har en given koppling till kön. Trots detta lyckades majoriteten av våra respondenter identifiera "Alex" som en pojke, vilket bekräftar en av våra grundtankar och skapar en ny frågeställning - att ADHD på flickor osynliggörs i samhället och inom skolvärlden.

7. Sammanfattning

Sammanfattningsvis framkom det i vår studie att skolpersonal upplever att de behöver mer teoretiska kunskaper, forskning och fakta för att stödja elever med ADHD på ett bättre sätt. Det framkom också att det finns stödinsatser och anpassningar för elever med ADHD, men att bristen på tid och resurser utgör en stor utmaning som belastar skolpersonal och förhindrar att detta stöd erbjuds. Det finns även stereotypiska synsätt på kön och ADHD, vilket kan leda till osynliggörande av ADHD hos flickor i skolvärlden.

Genom studien kan det även dras en annan slutsats - att det behövs mer utbildning och kunskap om ADHD för skolpersonal. Det behövs även ökade resurser för att kunna erbjuda adekvat stöd och anpassningar.

Litteraturlista

Barlebo Wennerberg, Søren (2010). *Socialkonstruktivism : positioner, problem och perspektiv*. Andra upplagan. Stockholm: Liber AB

Blom, Björn & Stefan Morén (2015). *Teori för socialt arbete*. Första upplagan. Lund: Studentlitteratur AB.

Brante, Thomas (2006) Den nya psykiatrin: exemplet ADHD. I: Karin Johannisson, Sigmund Soback, Thomas Brante, Eva Kärfve, Aant Elzinga & Gunilla Hallerstedt (red.). *Diagnosens makt : om kunskap, pengar och lidande*. Bokförlaget Daidalos

Bryman, Alan (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Tredje uppl. Malmö: Liber.

Cohen, Louis, Manion, Lawrence & Morrison, Keith (2011). *Research methods in education*. 7. ed. Milton Park, Abingdon, Oxon, [England]: Routledge

Eldén, Sara (2021). *Forskningsetik: vägval i samhällsvetenskapliga studier*. Lund: Studentlitteratur.

Goffman, Erving. (1963/2020). *Stigma: den stämplades roll och identitet*. (Femte upplagan). Lund: Studentlitteratur.

Goffman, Erving. (2012). *Stigma: den stämplades roll och identitet*. (Tredje upplagan). Lund: Studentlitteratur.

Hjärnfonden (2021). Vad är ADD/ADHD (barn)?
https://www.hjarnfonden.se/om-hjarnan/diagnoser/adhd/?gclid=Cj0KCQjw4bipBhCyARIsAFsieCyif2BYnK0gZCefMqWu03vN1yc8-H_efBWTlnQrp-DoisM431ChnncaAiUmEALw_wcB [23-10-19]

Ineland, Jens, Martin Molin & Lennart Sauer (2019). *Intellektuell funktionsnedsättning, samhälle och välfärd*. Tredje upplagan. Malmö: Gleerups

Johannisson, Karin (2007). Hur skapas en diagnos - ett historiskt perspektiv (red). I: Hallerstedt, Gunilla. *Diagnosens makt, om kunskap, pengar och lidande*. Enskede: TPB

Johansson, Roine (1992) *Vid byråkratins gränser – Om handlingsfrihetens organisatoriska begränsningar i klientrelaterat arbete*. Lund: Studentlitteratur.

J. Scheff, Thomas & Bengt Starrin (2020). Ett emotionspsykologiskt perspektiv på sociala problem: skam och utsatthet. Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans (red.). *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur och Kultur.

Karlsson, Patrik & Tommy Lundström. *ADHD and social work with children and adolescents*. European Journal of Social Work. 24(1):151-161'

Knutagård, Marcus (2016). Det sociala arbetet aktörer och frågan om förändring I: Meeuwisse, Anna, Swärd, Hans, Svensson, Sune & Knutagård, Marcus (red). *Socialt arbete: en grundbok*. 3., [rev. och utök.] utg. Stockholm: Natur & Kultur.

Kopp, Svenny & Christopher Gillberg (2022). *Symtom, diagnostik och förlopp vid ADHD hos flickor och kvinnor*. Lakartidningen.se 2022-02-21. Senast uppdaterad 2023-02-08. <https://lakartidningen.se/klinik-och-vetenskap-1/artiklar-1/temaartikel/2022/02/symtom-diagnostik-och-forlopp-vid-adhd-hos-flickor-och-kvinnor/> [23-11-22]

Lindqvist, Rafael (2017). *Funktionshindrade i välfärdssamhället*. Johanneshov: MTM

Lipsky, Michael (2010). *Street-level bureaucracy : dilemmas of the individual in public services*. New York: Russel Sage Foundation.

Mattsson, Tina & Andersson, Em (red.) (2023). *Teorier för socialt arbete Del 2 Normalitet, förkroppsligad erfarenhet och motstånd*. [Malmö]: Inläst för Myndigheten för tillgängliga medier.

M. Loe, Irene & Heidi M. Feldman (2007) Academic and Educational Outcomes of Children With ADHD. *Oxford Academic* (6): 643-54.

Michaelsson, Madeleine (2012) "Kritiska rön om ADHD-diagnostisering Rapport från ESSHC-konferensen i Glasgow 2012" *Socialmedicinsk tidskrift*, 3,336-338

Schemengler, H., Peeters, M., W J M Stevens, G., A Hartman, C., J Oldehinkel, A & Volleberg, W A M (2023). ADHD Symptoms and Educational Level in Adolescents: The Role of the Family, Teachers, and Peers. *National Library of Medicine*. (7):1051-1066

SFS 2010:800. Skollag.

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800/#K1

Skolverket (2023). Extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram. <https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/extra-anpassningar-sarskilt-stod-och-atgardsprogram> Senast uppdaterad: 15-11-23. [12-12-23]

Skolverket (2023). Lärares handlingsutrymme förändras över tid. <https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning-och-utvarderingar/artiklar-om-forskning/larares-handlingsutrymme-forandras-over-tid>. 07-10-20 [31-12-23]

SPSM (2023). ADHD. <https://www.spsm.se/funktionsnedsattningar/adhd/> [23-10-20].

Svensson, Peter & Göran Ahrne (2015) Att designa ett kvalitativt forskningsprojekt. I: Göran Ahrne & Peter Svensson (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber.

Svensson, Kerstin & Johnsson, Eva & Laanemets, Leili (2021). *Handlingsutrymme. Utmaningar i socialt arbete*. (2. ed.) Stockholm: Natur och Kultur,

Svensson, Kerstin, Johansson, Eva & Laanemets, Leili (2022). *Handlingsutrymme: utmaningar i socialt arbete*. [Malmö]: Inläst för Myndigheten för tillgängliga medier.

Swärd, Harn (2016). Det sociala arbetet ramförutsättningar och bestämningsfaktorer I: Meeuwisse, Anna, Swärd, Hans, Svensson, Sune & Knutagård, Marcus (red). *Socialt arbete: en grundbok*. 3., [rev. och utök.] utg. Stockholm: Natur & Kultur.

Taneja Johansson, Shruti (2021). *Looking back on compulsory school: narratives of young adults with ADHD in Sweden*. Routledge and Taylor Francis Group. pg. 163-175.

Watson, Sophie (2020) Foucault and the Study of Social Policy. I. Lewis, Gail, Sharon Gewirtz & John Clare (red.). *Rethinking Social Policy*. London: Sage (s.66-77).

Bilagor

Bilaga 1: Informationsbrev

Informationsbrev

Du tillfrågas härmed om du vill delta i denna studie: **ADHD hos flickor i årskurserna 7-9 - en kvalitativ studie. Insatser, implementering och områden för förbättring.**

Hej!

Vi heter Blendona Ukehajdaraj och Cajsa Lindroth Falk och är studenter från socionomprogrammet vid Lunds Universitet. Vårt examensarbete handlar om att undersöka vilka insatser som idag finns i skolor för barn och unga med ADHD (Attention Deficit Hyperactivity Disorder), hur dessa implementeras inom skolan samt om det finns områden för förbättring. Denna studie syftar vidare till att bland annat analysera utifrån ett genusperspektiv för att få en djupare förståelse för de insatser som implementeras i olika skolor. Vi vill därför intervjua olika yrkesgrupper som arbetar på två olika skolor inom Malmö kommun.

Vi bedriver en kvalitativ studie där vi har valt att redogöra för hur det kan se ut i två olika högstadieskolor som är placerade på olika geografiska områden i Malmö. Dock viktigt att understryka att detta INTE är en komparativ studie, utan vi har valt att intervjua skolpersonal från olika skolor, för att se vilka kontraster som kan identifieras inom samma kommun.

Intervjuerna kommer att vara ca 20-40 minuter och sker antingen på plats eller via zoom (beroende på vad respondenterna önskar). I intervjun kommer du ta del av fiktiva scenarion tagna från skolvärlden, därför är det viktigt för oss att respondenterna som intervjuas jobbar inom skolan med årskurserna 7-9. Du kommer även få frågor rörande hur du hade handlat som yrkesprofessionell i de olika scenarierna.

Ditt deltagande är helt frivilligt och du har rätt att avbryta din medverkan när som helst under processens gång utan att ge någon förklaring till detta. Intervjun kommer, om du samtycker till detta, att spelas in. Dina uppgifter kommer att hanteras på ett sätt som gör att obehöriga inte kommer att ta del av dem. I kandidatuppsatsen där utdrag av intervjun sedan

publiceras förblir du självfallet helt anonym. Även andra uppgifter såsom bostadsort, arbetsplats etc. kommer att ändras eller tas bort för att undvika identifiering.

Vid studiens slut kommer du att kontaktas via mail för att få ta del av resultaten.

Vid eventuella funderingar kan du kontakta

Cajsa Lindroth Falk: cajsalindrothfalk@gmail.com 0700624674

Blendona Ukehajdaraj: blendonaukehajdaraj@gmail.com 0739252961

Marie Sepulchre (handledare): marie.sepulchre@soch.lu.se

Bilaga 2: Brev för rekrytering

Hej!

Vi heter Cajsa Lindroth Falk och Blendona Ukehajdaraj och vi går just nu sjätte terminen på socionomprogrammet vid Lunds universitet.

Vi skriver just nu på vår kandidatuppsats där vi vill undersöka ADHD-problematik i skolvärlden, specifikt bland flickor i årskurserna 7-9. Vi ska genomföra en kvalitativ studie med semistrukturerade intervjuer och är nu på jakt efter intervjupersoner från olika skolor i Malmö. Intervjupersonerna vi letar efter är lärare, mentorer och skolkuratorer eller skolpersonal som arbetar nära barnen och har insyn i skolarbetet.

Nu undrar vi om det finns någon på er skola som skulle kunna tänka sig att ställa upp på en intervju. Intervjuerna kommer att ta ca 20-40 minuter och vi kommer skicka ut vår intervjuguide samt samtyckesblankett till er som är intresserade. Då kommer vi även berätta lite mer om vad vår uppsats handlar om.

Vi förstår att det är mycket att göra såhär i slutet av terminen, men vi vore mycket tacksamma om det är någon från er skola som kan tänka sig att ställa upp på en intervju i närtid!

Hör gärna av er vid eventuella frågor!

Med vänliga hälsningar,

Cajsa Lindroth Falk (cajsalindrothfalk@gmail.com 0700624674)

Blendona Ukehajdaraj (blendonaukehajdaraj@gmail.com 0739252961)

Bilaga 3: Intervjuguide

Intervjuguide för vinjettintervju

Tidsomfång: ca 20-40 minuter

Vilken befattning har du och hur länge har du jobbat inom skolan? Berätta även om vilken utbildning du har och hur mycket du fick ta del av funktionsvariationer under din utbildning. Vi vill även gärna veta vad du kan om ADHD.

Introduktionsfrågor

- a) Vilka specifika utmaningar har du stött på när det gäller att stödja elever med ADHD i dessa årskurser?*
- b) Vilka förebyggande åtgärder och strategier har skolan infört för att underlätta för tonåringar med ADHD?*

Vinjett: Scenario med elev med ADHD i årskurserna 7-9

[Läs upp eller beskriv en fiktiv situation där en elev med ADHD i årskurserna 7-9 stöter på svårigheter i skolmiljön.]

Scenario 1

Du är skolpersonal på en skola i årskurserna 7-9 och träffar många klasser under din arbetsdag. I en klass i årskurs 9 finns en elev, Alex, som du upplevt haft svårt med studierna en längre period. Alex föräldrar har nyligen separerat och hen har i samband med detta börjat känna ökad stress. Alex har sedan tidigare blivit diagnostiserad med ADHD, vilket gör det svårt för hen att koncentrera sig under lektionerna och att organisera sina uppgifter.

- Hur söker du kontakt med Alex i det här scenariot?*
- Behöver undervisningen anpassas eller behöver resurserna fördelas om?*
- Vilka andra professioner kan vara av nytta i ett sådant fall? Ser du några utmaningar eller framgångsfaktorer i detta samarbete?*

Scenario 2

En dag kommer Alex in i klassrummet sent, verkar distraherad och har glömt sina läromedel. Under lektionen blir det tydligt att Alex har svårt att sitta still och hålla fokus. När du går runt i klassrummet märker du att hen har svårt att komma igång med uppgifterna och verkar orolig. Du är själv orolig över Alex då hen inte når kunskapskraven i alla ämnen och de gymnasiala valen börjar närma sig.

- *Hur hanterar du övergången från mellanstadiet till högstadiet för elever med ADHD?*
- *Vilka sårbarheter ser du som professionell hos Alex i detta scenario?*
- *Finns det några resurser eller stöd som du anser vara särskilt relevanta för att hjälpa elever som Alex i årskurserna 7-9?*
- *Vilka specifika strategier eller anpassningar skulle du överväga för att stödja Alex i undervisningen?*

Scenario 3

Du lyckas göra upp en plan för Alex tillsammans med dina kollegor så att hen ska klara skolan inför terminens slut. Alex får undervisning i mindre grupper där hen får mer hjälp med studierna och börjar även prata med skolkuratoren då och då. Däremot börjar du nu märka att Alex inte har så många vänner. Alex går oftast ensam på rasterna och när hen väl umgås med andra jämnåriga hamnar hen ofta i konflikter som slutar med fysiskt bråk. Du misstänker även att Alex röker på rasterna och hör att andra personal sett Alex röka. Du har försökt få tag på Alexs föräldrar för att upplysa om situationen i skolan, men har inte lyckats. Vad är nästa steg?

- *Vilka ytterligare stöd kan du ge till Alex, utöver de som redan nämnt sedan tidigare?*
- *Hur tror du att ADHD påverkar Alex självkänsla och välmående i tonåren?*
- *Vilka särskilda åtgärder bör vidtas för att stödja Alex psykiska hälsa i denna situation?*
- *Vilka eventuella riskfaktorer/skyddsfaktorer ser du hos eleven och för dennes framtid?*
- *Vilken betydelse har föräldrarnas samarbete i samband med liknande problematik?*

Avslutande frågor:

- a). Finns det några resurser eller utbildningar du skulle vilja ha tillgängliga för att förbättra stödet för tonåringar med ADHD?*
- b). Har du några förslag på hur skolans ledning kan förbättra stödet för elever med ADHD?*
- c). Finns det något ytterligare du vill lägga till?*
- d) Är Alex flicka eller pojke?*